

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Правовий досвід на шляху до євроінтеграції

**МАТЕРІАЛИ ПЕРШОЇ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

30 листопада 2006 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2006**

Правовий досвід на шляху до євроінтеграції: матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції.-Тернопіль, 2006-с.

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюдненні на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 80979074970
E-mail: confer@ua.fm

Оргкомітет Першої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ**

Боднар Ірина Василівна

студентка 1-го курсу Юридичного факультету Львівського національного університету ім. І.Франка, переможець III етапу Всеукраїнського конкурсу - захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України

Реформування судової гілки влади є одним із нагальних завдань розвитку державності в Україні, а тому становило і становить підвищений інтерес у суспільстві. Всі прагнуть віднайти ту модель судової системи, яка б стала невід'ємною органічною складовою усього державного механізму і захистила гарантовані Конституцією України права і свободи людини і громадянина.

Судова система України періоду 1991–2001рр., а також Концепція судово-правової реформи від 28 квітня 1992р., яка тільки в загальному окреслила основні завдання правосуддя, безперечно, не відповідали вимогам часу, і їх необхідно було змінювати. У червні 2001р. Верховна Рада України прийняла низку законів, які визначили проведення так званої “малої судової реформи”, але й вона не оправдала сподівань народу і влади.

Наступний і найважливіший крок – прийняття Закону України “Про судоустрій України” від 7 лютого 2002р. Він визначив правові засади організації та діяльності судової влади України, нову систему судів загальної юрисдикції, основні вимоги щодо формування корпусу професійних суддів та інші питання судоустрою. Та Закон навряд чи можна назвати бездоганним, проте він, безперечно, є значним кроком уперед у побудові правової держави, чого всі ми так прагнемо.

Незважаючи на позитивні зрушення, судово-правова реформа в Україні рухається вкрай повільно та непослідовно. Існує безліч проблем, які заважають її ефективному функціонуванню і їх потрібно першочергово вирішувати. Це означає, що необхідно зробити детальний аналіз досягнутого, а потім через внесення змін до законодавства, домогтися ефективного функціонування національної судової системи, спрямованої на максимальне забезпечення та захист прав і свобод людини.

ОКРЕМІ ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ

Лакійчук Марина Сергіївна

ад'юнкт кафедри історії держави та права Київського національного університету внутрішніх справ

Становлення України як правової держави супроводжується багатьма негативними явищами й тенденціями в економічній і соціальній галузях. Як наслідок, цілий ряд виниклих чинників, таких як соціальна дезадаптація, криза духовності, девальвація моральних цінностей, ослаблення внутрішньосімейних зв'язків, ріст соціального сирітства призвели до різкого загострення криміногенної обстановки серед неповнолітніх.

Постійно зростає кількість неповнолітніх злочинців, які відбувають покарання у виховних колоніях. Щорічно туди потрапляє біля чотирьох тисяч чоловік, звільняється приблизно стільки ж. Як правило, переважна більшість таких дітей із неблагополучних сімей.

Питання перевиховання неповнолітніх останніми роками стало надзвичайно актуальним. Ця проблема актуалізує в собі дослідження ряду напрямків: перевиховання неповнолітніх засуджених в умовах виховних колоній (І. Башкатов, П. Вівчар, В. Кривуша, В. Кудрявцев, В. Синьов, М. Фібула, Б. Утевський та ін.), профілактика правопорушень неповнолітніх (Ю. Александров, І. Дегтярьов, В. Оржеховська, В. Тарарухін та ін.).

Особливості перевиховання неповнолітніх, які неодноразово притягалися до відповідальності, тікали з виховних та виправних закладів, досліджував Б. Утевський. Він пропонував для таких правопорушників створити заклади закритого типу, де були б умови для тривалого застосування педагогічного впливу. Проблема полягала в тому, як ці заклади зробити виховними, щоб вони не виродилися в дитячі в'язниці [1,с.14-15].

Найбільш ефективною формою виховання неповнолітніх було визнано залучення їх до праці. Для організації виробничої діяльності усі установи соціального виховання наділялися земельними ділянками [2,с.59].

Велику увагу трудовому вихованню дітей приділяв В.Сухомлинський. „Трудове виховання, - зазначав він, - це, образно кажучи, гармонія трьох понять: треба, важко, прекрасно. Може і не було б потреби говорити спеціально про трудове виховання, коли б у школі та сім'ї панувала єдність цих трьох начал... Немає і не може бути виховання

поза працею і без праці, тому що без праці в усій її складності і багатоманітності людину не можна виховати“ [3,с.9].

Дослідження більш ранніх часів розвитку людства свідчить, що покарання відносно малолітніх і неповнолітніх виконувались на рівні із дорослими, а покарання у виді позбавлення волі, тюремного ув'язнення не існувало аж до XVI сторіччя. М.П. Мелент'єв зазначає, що покарання (кара) має древню історію і пов'язане з виникнення держави і релігії [4,с.3]. “Тюремне ув'язнення як покарання з'явилося в історії життя людства порівняно пізно, але не раніше половини XVI”, – вказує К. Шавров у лекції про значення тюремного ув'язнення як покарання у минулий і теперішній час, що була прочитана автором, для складання магістерського екзамену і отримання звання приват-доцента 5 квітня 1904 року [5,с.1]. В той час і протягом тривалого періоду тюремне ув'язнення здійснювалось у різних приміщеннях як надземних так і підземних, спеціально призначених для цього так і в різних побутових приміщеннях. Але їх об'єднувало те, що вони були холодні, сирі, тісні, темні, брудні; в них утримувались наскільки вистачало місця підсудні, особи, що відбувають покарання, неспроможні боржники, психічно хворі, малолітні і неповнолітні. У більшості ув'язнених розділяли по статі, але в окремих феодальних тюрмах у зв'язку з нестачею місця утримували разом навіть чоловіків і жінок.

Навчання грамоті, релігійного, морального виховання не було, хвороби і пороки панували в тюрмах, а ув'язнені були повністю віддані на розсуд тюремному начальству, яке могло з ними зробити все що завгодно, заборонялось лише тяжко калічити та вбивати ув'язнених. Найбільше від таких умов відбування покарання страждали малолітні і неповнолітні, на яких сильно відображався згубний вплив арештантського середовища.

Але у XVI сторіччі поряд з виникненням тюремного ув'язнення як виду покарання можна спостерігати виникнення спеціальних закладів для дітей жебраків, безпритульних, серед яких були і правопорушники. Як правило, жалістю до дитини, прагненням пом'якшити покарання керувались приватні особи та міська влада при створенні таких закладів.

У XVI сторіччі поряд з виникненням тюрми як покарання виникають спеціальні заклади для малолітніх і неповнолітніх правопорушників, що можна вважати проявом зміни суспільної думки щодо застосування покарань, у напрямку полегшення і покращення матеріального становища в'язнів, захисту їх прав, привернення уваги до тюремної справи в цілому.

Цей рух виник під впливом жалості до дітей і розвинувся, поширюючись на дорослих, під впливом гуманістичних вчень другої половини XVII сторіччя й дуже швидко набув поширення завдяки опублікованим працям Д. Говарда, Ч. Беккарія, В. Кокса. Цьому також сприяло те, що наприкінці XVII сторіччя у громадській думці і

європейських законодавствах завершився переворот стосовно поняття злочину і покарання.

З великою інтенсивністю виникали заклади для неповнолітніх правопорушників – це землеробські колонії, ремісничі притулки, виправні будинки, виправні школи тощо. Ми припускаємо, що поміщення малолітніх і неповнолітніх в ці заклади, які утворювались за власною ініціативою приватних осіб, слід вважати виконанням покарання у виді позбавлення волі, адже зміст покарання, що виконувалось в даних закладах мав всі ознаки позбавлення волі в сучасному розумінні даного поняття.

Науковець XIX століття П.П. Пусторослев прийшов до висновку, що “для малолетних и несовершеннолетних преступников юного возраста, обладающих более или менее дурными склонностями, необходимо наказательное заключение, снабженное особым устройством. Это устройство должно быть таково, чтобы наказательное заключение исправляло этих лиц, обеспечивало бы им возможность правильного физического и психологического развития, приучало бы их к простому суровому образу жизни, к постоянному труду и обучало бы ремеслам и промыслам, способных дать надежный, честный заработок на свободе” [6, с. 31]. Дане питання є актуальним і для сьогодення.

Отже, виявлення закономірностей при проведенні боротьби із правопорушеннями неповнолітніх, її удосконалення на основі історичного досвіду істотно сприятиме подальшому підвищенню ефективності запобігання правопорушенням неповнолітніх в сучасних умовах боротьби в сучасних умовах.

Література:

1. Несовершеннолетние правонарушители //Под ред. Я.А. Перель, А.А. Любимова. С предисловием П.А. Красикова. С вступительной статьей Б.С. Утевского. - М.-Л.: Наркомпрос РСФСР, Гос. Учпедгиз, 1932. - 65 с.
2. Статистика України № 61. Том IV. Серія VII. Статистика народної освіти. Вип 1. - Х.: Вид-во ЦСУ УСРР, 1925. - 112 с.
3. Сухомлинский В.А. Гармония трёх начал. //-Журналист – 1970. – №8. – С.9.
4. Возникновение и развитие пенологии и пенитенциарной науки: Лекция для курсантов и слушателей юридического факультета / Учебный отдел. – Рязань: ОНиРИО, 2000. – 49 с.
5. Шавров К. Значеніє тюремнаго заключенія какь наказанія въ прошлое и настоящее время. Двь лекція, читанныя авторомь, по выдержаніи магистерскаго экзамена, для получения звания привать-доцента, в засьданіи Юридическаго Факультета Императорскаго

Московского университета 5 апреля 1904 года. – С.-Петербург: Типография М.Акинфьева и И. Леонтьева, 1904. – 14 с.

6. Пусторослев П.П. Наказательно-исправительные заведения для малолетних и несовершеннолетних преступников. Публичная лекция. (От. из ученых записок имп. Юрьевского ун-та). – Одесса, 1893. – 36 с.

ПРИЧИНИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Линдюк Віталій Степанович

студент 4 курсу Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого

Невід'ємною рисою сучасного українського життя є глобальний правовий нігілізм. З огляду на це проблема його подолання стає чи не найактуальнішою на сьогодні, адже не може йти мова про правову державу в тому суспільстві, де ігноруються права та свободи людини і громадянина, де право взагалі не належить до першорядних цінностей. А оскільки правовий нігілізм як продукт соціальних відносин зумовлений багатьма причинами, необхідною умовою подолання є з'ясування джерел його виникнення.

Витоки правового нігілізму сягають у минуле – 70 років режиму, який, м'яко кажучи, не жалував право, завдав йому чимало „ударів”. Він призвів до зневажливого ставлення до права не тільки представників старшого покоління, а й наступних. З огляду на зазначене вище, одним із джерел сучасного правового нігілізму є, безперечно, спадок минулого.

Крім того, вже і в умовах сьогодення вистачає „сучасних” джерел цього антиправового явища: до правового нігілізму призводять порушення прав людини та громадянина, відсутність належних умов для їх реалізації. Визнання та закріплення в законодавстві прав і свобод людини не супроводжується адекватними заходами їх практичного втілення в життя і тим самим породжує в особи „правове розчарування”.

До розчарування в законах, появи правового скепсису призводить і правовий ідеалізм. Його сутність полягає у переоцінці об'єктивних можливостей права, його ролі у вирішенні найскладніших, найболючіших проблем суспільства. Так, у багатьох формується переконання в тому, що достатньо прийняти ряд розумних законів – і всі проблеми суспільства вмиль будуть вирішені, коли ж цього не відбувається, настає розчарування, переконання в тому, що закони нічого не дають. Необхідні, насамперед, соціальні, економічні та інші заходи плюс закони. Лише сукупна дія всіх цих чинників може дати бажаний ефект.

Справжньою проблемою сьогодення є те, що навіть розумні й необхідні закони не працюють, що безпосередньо пов'язано із відсутністю

механізмів їх реалізації. Непродумані закони та програми, залишаючись лише на папері породжують недовіру як до владних структур, так і до законів, що ними приймаються.

Декларативність і відсутність в діючих законах норм прямої дії дає підґрунтя для їх деталізації в інструкціях та інших підзаконних нормативно-правових актах, що видають міністерства та відомства. Досить часто ними закріплюються положення, які суперечать законодавчим настановам та виражають їх відомчі інтереси. Розходження загальнодержавних із відомчими інтересами є ще одним джерелом правового нігілізму.

Подібну практику слід рішуче долати, і насамперед, через чітке застосування одного з визначальних принципів основ конституційного ладу України, згідно з яким Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй, норми Конституції є нормами прямої дії (ст.8). У правовій системі необхідно забезпечити верховенство закону, а не відомчої інструкції.

Породжує негативне відношення до права і низький рівень правореалізації. Так, порушення правозастосовчими установами процесуальних строків прийняття рішень, невизнання дії загальнодержавних актів на місцях призводить до формування у громадян стереотипу невиконання законів та інших нормативно-правових актів.

До джерел правового нігілізму в сучасній Україні можна віднести і правовий вакуум, тобто такий стан, коли цілі сфери життєдіяльності суспільства не врегульовані правом, хоча потребують нормативно-правової регламентації. Право, як соціальний феномен, не може існувати у відриві від суспільства. Регулюючи суспільні відносини, воно змінюється під впливом змін, що відбуваються у суспільстві, проте не завжди з ними співпадає. Воно може або ж відставати від запитів суспільства, або ж, навпаки, їх випереджати, обидва випадки є небажаними, оскільки в ідеалі всі потреби суспільства повинні відображатись і врегульовуватись правом своєчасно.

Характерною рисою нинішніх політичних змін є орієнтація більшості активних учасників політичного процесу на політичний радикалізм, з його установками на крайні форми політичного впливу, на пошук швидких і простих рішень найскладніших проблем, прагненням до спрощення соціальних, управлінських завдань та способів їх вирішення. Ці спрощення призводять до того, що найскладніше завдання поступового реформування країни, її соціально-політичної системи зводиться до кількох рішучих акцій (ринок, приватизація, децентралізація), а далі... все влаштується саме собою.

Для політичного радикалізму характерне намагання запрограмувати зміни, що, як показує історія, призводить до результатів, які прямо протилежні поставленим цілям. Радикальна політика створює сприятливі умови для правового нігілізму, адже її прихильниками право сприймається не інакше як зовнішні обмеження благородних політичних мотивів, хитрощі політичного противника або як інструмент підтримки здійснення певної політичної лінії. Правовий нігілізм є ознакою глибокої соціально-політичної кризи у суспільстві, яка викликана передусім тривалим пануванням в його політичному житті радикалістських політичних установок.

У правовому нігілізмі деякою мірою можна визнати винною і саму юридичну науку, яка протягом минулих десятиріч була пов'язана із командно-адміністративною системою, що не могло не вплинути на ряд наукових концепцій і установок, які обслуговували насамперед інтереси правлячої партійно-політичної еліти. Право трактувалося не як соціальна цінність, а як засіб державного управління, стверджувалася ідея другорядності цього інституту стосовно економіки, політики, ідеології тощо.

Причин правового нігілізму надзвичайно багато і їх кількість з роками, як показує практика, на жаль, не зменшується, а, навпаки, невпинно зростає. Усвідомлення цього факту викликає тривогу за правове майбутнє, адже зведення до мінімуму правового нігілізму в українському суспільстві можливе лише за умов усунення зазначених вище джерел цього явища, а на це потрібна буде тривалість життя не одного покоління.

Література:

1. Туманов В.А. Правовой нигилизм в историко-идеологическом ракурсе // Государство и право. – 1993. – № 8.
2. Матузов Н.И. Правовой нигилизм и правовой идеализм как две стороны «одной медали» // Правоведение. – 1994. – № 2.
3. Черней В.В. Феномен юридичного нігілізму та проблема формування політико-правової культури // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. – 1998. – № 2.
4. Туманов В.А. О правовом нигилизме // Сов. государство и право. – 1989. – № 10.
5. Тацій В.Я., Тодика Ю.Н. Конституція України і правосвідомість юристів // Вісник Академії правових наук України: Збірник наукових праць. – 1998. – № 4 (15).
6. Братасюк В., Братасюк М. Правова культура: Залежність рівня її розвитку від зрілості особистісного начала // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Щорічник. – 1999.
7. Демидов А.И. Политический радикализм как источник правового

нигилізму // Государство и право. – 1992. – № 4.

8. Тригубенко Г. Джерела правового нігілізму в сучасній Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 11.

9. Братасюк М. Подолання правового нігілізму в сучасній Україні як проблема збереження гуманістичного сенсу права // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: Щорічник. – 1998.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ДІТЕЙ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Русенко Ірина Ярославівна

студентка 1-го курсу Юридичного факультету Львівського національного університету ім. І.Франка, призер III етапу Всеукраїнського конкурсу - захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України

Повага до держави визначається ставленням суспільства до своїх дітей, вони є майбутнім будь-якої країни, перспективою її розвитку і процвітання. Тому Україна зобов'язана забезпечити дітей усім необхідним для нормального їхнього розумового, фізичного, культурно-національного розвитку.

В Україні спостерігаємо спалах інтересу до такої незвичної для вітчизняного суспільно-гуманітарного контексту проблеми, як права дитини. Тернопільська область не є виключенням. Проблеми прав дітей набувають все більше актуальності. Тернопільщина це аграрна область і найбільша кількість дітей проживають в районних центрах та селах. В таких умовах порушення прав дітей є найбільш масовими. Це пов'язано з правовим нігілізмом стосовно прав дітей. Як і батьки так і діти сільської місцевості не знають правових норм. В разі порушення, дітям невідомо до яких державних органів необхідно звертатись за захистом, а ті, в свою чергу, не пропагують та не роз'яснюють своїх можливостей та повноважень. Такий стан справ спостерігається і в інших регіонах України.

На даний час існують проблеми, що потребують невідкладних дій держави, а саме дитяча безпритульність, зростання кількості дітей-сиріт, зловживання майновими правами дітей, порушення прав дітей тощо. Для вирішення цих соціальних питань потрібно певні кошти, висока правосвідомість громадян, економічна розвиненість держави.

Нормативною основою в сфері захисту прав дитини є міжнародні нормативно-правові акти, у першу чергу Загальна декларація прав людини, Конвенція про права дитини, Європейська Конвенція про

здійснення прав дітей, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила") та національні – це насамперед стаття 51 чинної Конституції України, в якій передбачено, що сім'я перебуває під захистом держави. Слід виділити Закон України № 2402-III від 26 квітня 2001 року "Про охорону дитинства", Закон України від 21 листопада 1992 року "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", в якому встановлено гарантований державою рівень матеріальної підтримки таких сімей.

Держава законодавчо наділяє новонароджених (незалежно від статі, раси, національної приналежності, здоров'я) правоздатністю. Молода Українська держава, маючи в своїй історії геноцид людини, особи, зорієнтувала свою діяльність на захист права на життя, як найвище право людини. Визначила право на вільний і всебічний розвиток особистості. Процес розвитку, виховання і захисту підростаючого покоління є першоосновою функціонування суспільства, тому що діти - гарант самозбереження, здоров'я і поступу нації.

Таким чином, вкладаючи ресурси в дітей, держава зміцнить майбутні продуктивні сили, забезпечить стабільність добробуту.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Чернов Антон Олександрович

*студент Інституту підготовки кадрів до органів прокуратури України
Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого*

Здобуття Україною незалежності, прийняття демократичної Конституції зумовили початок якісно нового етапу розбудови національної державності. Передумовою цього процесу стало визнання України рівноправним суб'єктом міжнародних відносин, що потягнуло за собою перебудову системи права та законодавства на нових засадах, утілення в практику суспільного життя ідеалів країн традиційної демократії. Метою такого процесу стало поглиблення подальших євроінтеграційних процесів у державі. Не дивлячись на певний прогрес у реалізації наведених завдань державотворення, залишається чимало проблем, серед яких: архаїчність законодавства, несформованість державного апарату, тощо. Якщо аксіомою вважати залежність процесу розбудови національної державності від висновків та ідей юридичних наук, можна стверджувати, що першопричиною існування зазначених проблем є недоліки в системі юридичних наук, не сформованість окремих

її елементів. З цього випливає, що теорії держави та права (далі - ТДП) теж характерні певні неузгодженості. Якщо сучасні проблеми ТДП тягнуть за собою недосконалість державної політики, то у них криється один з факторів, що зумовлює складність євроінтеграції України. Виходячи з цього, національний правовий досвід, частково втілений у постулатах ТДП, є однією з можливих причин повільності протікання євроінтеграційних процесів в Україні.

Найбільш імовірними передумовами сучасних проблем розвитку ТДП є:

- тривалий період розвитку науки, коли функції та методи останньої визначалися ідеологією марксизму-ленінізму, а не об'єктивним дослідженням державно-правової дійсності. На жаль, певні пережитки такої "еволюції" ТДП відчутні й зараз (наприклад, часто необґрунтований консерватизм при дослідженні державно-правових явищ);
- відносна "молодість" науки ТДП (для порівняння: цивільне право існує вже де кілька тисячоліть), яка зараз знаходиться на етапі свого розвитку та становлення.

Сучасні проблеми ТДП є досить різномірними, тому розглядати останні слід по групах:

- такі, що пов'язані зі становленням ТДП як фундаментальної системи знань (певна консервативність, ортодоксальність науки; фрагментарність та різнобарвність у відображенні державно-правових явищ [1,с.7]);
- проблеми зв'язку ТДП з іншими юридичними науками та практикою суспільного життя (колізії між висновками даної науки та постулатами галузевих юридичних наук; відсутність реального механізму втілення рекомендацій, що пропонує ТДП, у суспільно-політичну практику);
- проблеми пов'язані з викладанням основ ТДП (поверховість вивчення основ даної науки; надання студентам громіздкого понятійного апарату, який не зберігається у свідомості та не застосовується належним чином).

Характерною особливістю першої групи проблем ТДП є те, що зазначені в ній складові можуть бути водночас розглянуті і як риси, особливості науки, зумовлені сучасним її розвитком.

Консервативність, ортодоксальність даної юридичної науки проявляється у несприйнятті та частій необґрунтованій критиці новаторських ідей, що несуть якісно нові знання. Свого часу так було з ідеєю фінансування діяльності політичних партій з державного бюджету, яка була висловлена доц. Лук'яновим Д.В. З іншого боку державно-правові концепції, що вже склалися та певною мірою себе позитивно

zareкомендували, перегляду та критичному аналізу не підлягають. Наприклад, теорія розподілу влади, що втілена в її класичному варіанті в Україні, останнім часом призводить до несподіваних результатів (кризи влади, ”розподілу посад”), але кардинальному критичному аналізу та перегляду ця ідея не підлягає. Як результат, зміст ТДП, як науки, майже не оновлюється якісно новими знаннями, а це може призвести до “застою” у власній системі знань ТДП.

Наступною особливістю ТДП виступає фрагментарність та різнобарвність у відображенні державно-правових явищ. Ця проблема ТДП проявляється в багатоманітності підходів щодо дослідження державно-правової дійсності [2,с.160]. З одного боку цей факт звичайно є позитивним, бо плюралізм у поглядах завжди сприяв пошуку нових ідей та концепцій. З іншого боку занадта фрагментарність у відображенні державно-правової дійсності може призвести до беззмістовних дискусій, що у свою чергу, віддалить ТДП від реальної практики суспільного життя та наблизить науку до стану “затеоретизованості”. Прикладом може бути дискусія з приводу тлумачення змісту поняття “соціальна держава”[4,с.37]. Консенсусу з цього приводу не досягнуто, полеміка в науковій літературі не припиняється, а от реального результату не має, отже, ціль розбудови моделі соціальної держави в Україні ближче не стала.

Друга група проблем ТДП зумовлена особливістю взаємодії даної науки з іншими юридичними науками та опосередкованістю її зв’язку з практикою суспільного життя.

Однією з актуальних проблем даної групи є виникнення колізій між висновками ТДП та інших юридичних наук. Не дивлячись на розробку даною юридичною наукою узагальнених положень на основі матеріалу галузевих юридичних наук, ці висновки не рідко не знаходять свого реального втілення в положеннях галузевих юридичних наук. Натомість мають місце інші теорії, які іноді суперечать висновкам ТДП. Наприклад, ТДП виділяються такі загальні способи подолання юридичних колізій: видання колізійних норм, тлумачення приписів і застосування правоположень [3,с.318], водночас у монографіях з конституційного права йдеться виключно про тлумачення [5,с.371]. Виходить, що рекомендації ТДП не застосовуються галузевими юридичними науками, а це безумовно призводить до прогалин у правовому регулюванні.

Відсутність реального механізму утілення рекомендацій, що пропонує ТДП, у суспільно-політичну практику знаходить свій вияв у тому, що прогресивні ідеї та висновки досить часто залишаються лише на рівні теорії. Зокрема так сталося із законом України “Про нормативно правові акти”, розробленим із залученням фахівців НьюУ ім.Я.Мудрого, який так і не набув чинності через вето Президента України. Таким чином,

зв'язок ТДП із практикою суспільного життя може бути частково втрачений.

Останню групу сучасних проблем ТДП утворюють такі, що пов'язані з викладенням та вивченням даної науки. Поверховість вивчення ТДП проявляється в тому, що за існуючої програми вивчення даної науки у студентів відсутня можливість формування цілісного комплексу знань. Лише лекційних та семінарських занять недостатньо для належного засвоєння відповідного матеріалу. Як результат такої поверховості вивчення ТДП у студентів формується не чітка, логічно узгоджена система знань щодо державно-правової дійсності, а громіздкий понятійний апарат, що швидко може бути забутий, та не застосовується щодо оцінки державно-правових явищ належним чином.

Зазначені сучасні проблеми ТДП є досить ваговими, тому потребують належного дослідження та вивчення. Тільки після з'ясування їх природи та передумов, можна говорити про шляхи їх вирішення. Пошук останніх є необхідним задля запобігання перетворенню ТДП з фундаменту усієї системи юридичних наук у “затеоретизовану”, відірвану від практики суспільного життя науку.

Як бачимо, вітчизняний правовий досвід (принаймні у сфері дослідження та вивчення науки ТДП) поки що не в повній мірі відповідає сучасним потребам реалізації поставлених завдань євроінтеграції в Україні. Український правовий досвід має стати предметом критичного аналізу з подальшим виділенням з нього найбільш цінного та прийняттям виважених рішень щодо переборення певних негативів останнього.

Література:

1. Пучков О.А. Теория государства и права: проблемы и перспективы // Известия вузов. Правоведение.- 2001.- №6.- стр.4-13.

2. Поцелуев Е.Л. Современное состояние теории государства и права: кризис или поиск собственной идентичности? // Известия вузов. Правоведение.- 2004.- №2.- стр.154-165.

3. Загальна теорія держави і права [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів]. За ред. М.В.Цвіка, В.Д.Ткаченка, О.В. Петришина.- Х.: Право, 2002.

4. Яковюк І.В. Соціальна держава: до визначення змісту поняття // Вісник Академії правових наук України.-2001.-№3-с.37-47.

5. Годыка Ю.Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики.-Х.,2001.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Задерей Тетяна Володимирівна

студентка 3 курсу

Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

На шляху до євроінтеграції досить важливим внутрішньодержавним питанням будь-якої країни є стабільність у формуванні і функціонуванні органів державної влади. Це дозволить чітко розмежувати і диференціювати компетенцію, повноваження, не обмежуючи ту чи іншу державну інституцію у здійсненні представницьких напрямків діяльності. У Конституції України шостий розділ присвячено виконавчій владі та системі її органів. Суб'єктами виконавчої влади є: органи загальної компетенції – центральні органи державної виконавчої влади та місцеві органи державної виконавчої влади.

Закріплений Конституцією України принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову є засадничою основою побудови і функціонування державного механізму. Досить актуальним питанням являється проблема взаємовідносин різних державних інституцій, а також їхня відповідальність. Хотілося б детальніше проаналізувати відповідальність Кабінету Міністрів України за невиконання чи неналежне виконання своїх повноважень. На сьогоднішній день виникає низка протиріч і помилок в реалізації і дотриманні даним колегіальним органом положень Основного закону. Безумовно, такий підхід є підричним у зовнішньополітичній діяльності України. Національне регулювання відповідальності уряду будь-якої держави дозволить посилити авторитет виконавчої гілки влади у міжнародному просторі.

Конституційно-правова відповідальність є самостійним видом юридичної відповідальності і відіграє досить важливу роль в системі «стримувань» і «противаг».[2,48] Теоретичне обґрунтування даного виду відповідальності зводиться до таких положень, як передбаченого нормами конституційного права виду соціальної та юридичної відповідальності, що існує у сфері конституційно-правових відносин, характеризується наявністю специфічних суб'єктів, підстав, механізму реалізації і санкцій, що є найважливішою гарантією реалізації та захисту Конституції. [3,17]

У Конституції України досить важливе місце відведено врегулюванню відносин Кабінету міністрів України насамперед з Верховною Радою України і Президентом України.

Закон України про внесення змін до Конституції України від 8 грудня 2004 року передбачає закріплення значних змін, що стосуються виконавчої гілки влади.[1,56] Незмінним залишилося положення, що Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади.(ч.1 ст.113 Конституції) Проте, досить суттєвих реформувань зазнали питання відповідальності уряду.

Перш за все необхідно проаналізувати такий конституційно-правовий інститут як відповідальність Кабінету міністрів перед Верховною Радою України. Закон вніс доповнення до частини другої статті 113 Конституції України про те, що Кабінет міністрів України відповідальний не тільки перед Президентом України, як у старій редакції, а й перед Верховною Радою України, уточнивши положення, що він підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених цією Конституцією. В частині відповідальності уряду перед парламентом виникає низка резонансних питань. Це пов'язано з тим, що Кабінет міністрів України має призначатися Верховною Радою України. Дана зміна тягне за собою неможливість реалізації положень, закріплених в статті 87 Конституції України щодо прийняття резолюції недовіри парламентом Кабінету міністрів України. Фактично відбувається не взаємодія виконавчої і законодавчої гілок влади, а їх залежність, оскільки порушуючи питання відповідальності уряду, Верховна Рада України, тим самим ставить під сумнів ефективність і досконалість своєї роботи.[4,106] Частина третя статті 113 Основного Закону містить положення, згідно з якими уряд України у своїй діяльності керуватиметься також «постановами Верховної Ради України». Безумовно, чітко простежується підвищення ролі Верховної Ради України у відносинах з урядом, але не досягнуто балансу між законодавчою та виконавчою владою.

Грунтовних змін зазнали положення Конституції України, які закріплюють відносини відповідальності уряду перед Президентом України. Простежується суттєве зменшення впливу Президента України на формування Кабінету міністрів України, контролю за його діяльністю. У старій редакції Конституції України зазначалось, що Президент на власний розсуд міг достроково припинити повноваження як у цілому уряді, так і окремих його членів. Використання інституту відповідальності було найрадикальнішим важелем впливу на Кабінет Міністрів України з боку Президента України. Президент мав значні компетенційні преференції, насамперед кадрові та установчі.

Якщо раніше Президент мав право скасувати акти Кабінету Міністрів України, то сучасні конституційні положення визначають лише можливість зупинити дію актів уряду з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності. Простежується відсутність підконтрольності

уряду Президенту України, що прямо передбачено статтею 113 Основного закону.

Зміна форми правління, спричинена конституційною реформою, призвела до формулювання низки питань, на які відповіді знайти дуже складно.

Для того, щоб конкретизувати конституційні положення щодо відповідальності уряду необхідно прийняти ряд законів, які б чітко визначили статус Кабінету Міністрів України, його взаємовідносини з Верховною Радою України та Президентом України, тим самим вдосконалити конституційну модель поділу державної влади. Даний законодавчий процес повинен завершитись перш за все прийняттям Закону України «Про Кабінет міністрів України» та Закону України «Про конституційно-правову відповідальність», в яких необхідно чітко окреслити підстави відповідальності уряду перед Верховною Радою України, процедуру відставки Кабінету міністрів в цілому, як колегіального органу, так і окремих його членів. Неоднозначне і суперечливе тлумачення положень Конституції України може призвести до наступних внесень змін до Основного Закону України. На сьогоднішній день зроблені перші кроки для нормативного врегулювання статусу Кабінету Міністрів України. 13 жовтня 2006 року до Верховної Ради України було подано два законопроекти, аналіз яких свідчить про недосконале регулювання інституту відповідальності уряду. Вони потребують подальших доопрацювань і корегувань.

Література:

1. Конституція України.–К.,2006
2. А.Наливайко Проблеми визначення поняття, специфічних ознак та функцій конституційної відповідальності в сучасній конституційній теорії.– Право України,1999 №10–С.48
3. В.М. Шаповал Конституційне право зарубіжних країн. –К., 1997–С.17-18
4. П.А. Рудик Конституційна реформа в Україні : проблеми та перспективи–К.,2006

**НАУКА БЕЗ СОВЕСТИ ОПУСТОШАЕТ ДУШУ: ПРОБЛЕМЫ
БИОЭТИКИ**

Пистряк Дарья Викторовна
студентка 61 группы
факультета №7

Национальной юридической академии Украины им. Ярослава Мудрого

Сегодня все более очевидно, что прогресс, помимо достижений порождает множество опасностей. Особое беспокойство вызывают возможные последствия новейших медико-биологических открытий. Расшифровка генома человека, генная терапия, искусственное оплодотворение, эвтаназия, клонирование - вот далеко неполный список проблем, требующих осмысления с позиций этики. Именно на стыке морально-этических, медицинских и правовых аспектов данной проблемы и возникла биоэтика.

Термин биоэтика был впервые использован в 1970 американским медиком Ван Р. Поттером. Примерно в те же годы американский медик А. Хеллегерс дал такую трактовку биоэтики: это новый способ осмысления и решения тех моральных конфликтов, которые порождает высоко технологичная медицина. Именно Хеллегерс придал биоэтике академический статус и способствовал её признанию в биомедицинских науках, политике и СМИ.

Биоэтику можно понимать как продолжение традиционной медицинской этики, ведущей своё начало, по меньшей мере, от Гиппократов. Однако есть существенные отличия. Традиционная медицинская этика носила корпоративный характер и исходила из того, что во взаимодействии врача и пациента морально ответственным агентом является врач. Для биоэтики же, напротив, характерно то, что в принятии морально значимых и жизненно важных решений участвуют как врач, так и пациент, а значит, и бремя ответственности распределяется между обеими сторонами.

Традиционно считалось, что первая цель медицины - защита здоровья и жизни пациента. Однако нередко достижение этой цели сопровождалось отказом от свободы больного, а значит, и ущемлением свободы его личности. Сегодня нравственная ценность автономии оказалась столь высока, что благодеяние врача вопреки воле и желанию пациента ныне считается недопустимым. Патернализм, традиционно царивший в медицинской практике, уступает место принципу

сотрудничества. Поэтому на современном этапе важнейшей моделью моральной медицины является модель, основанная на принципе информированного согласия.

Под информированным согласием понимается добровольное принятие пациентом курса лечения или терапевтической процедуры после предоставления врачом адекватной информации. Можно условно выделить два основных элемента этого процесса: 1) предоставление информации и 2) получение согласия. Врач дает совет о наиболее приемлемом с медицинской точки зрения варианте, но окончательное решение принимает пациент, исходя из своих нравственных ценностей.

Добровольность согласия - принципиально важный момент в процессе принятия медицинского решения. Она подразумевает неприменение со стороны врача принуждения, обмана и угроз. В связи с этим можно говорить о расширении сферы применения морали, моральных оценок и требований по отношению к медицинской практике.

Как уже было сказано, перечень биоэтических проблем довольно широк. Вопросы, рассматриваемые биоэтикой можно объединить в несколько групп:

1. Проблемы развития трансплантационной хирургии включают не только медицинский, но и юридический, социальный и нравственный аспекты. Один из наиболее деликатных вопросов - забор органов после смерти человека. Медики и широкая общественность разделились на 2 лагеря: либералов и консерваторов. Либеральная позиция сводится к оправданию, обоснованию и пропаганде трансплантации как нового направления в медицине. Консервативная позиция во многом перекликается с позицией церкви.

2. Технологии искусственной репродукции человека стали еще одним источником моральных дилемм. Они нередко включают манипуляции с человеческими эмбрионами, которые при этом обрекаются на гибель. Конвенция о Правах Человека и Биомедицине устанавливает два принципа, касающихся эмбрионов: запрет использования медицинских методов выбора пола будущего ребенка и создание человеческих эмбрионов для исследовательских целей.

3. Проблемы использования в исследовательских и терапевтических целях стволовых клеток, особенно эмбриональных стволовых клеток. С одной стороны, применение таких клеток, изымаемых у эмбрионов, особенно удобно и перспективно с точки зрения исследователей; с другой стороны, для их получения приходится умерщвлять жизнеспособные эмбрионы человека.

4. Немало биоэтических проблем связано с прогрессом генной инженерии: генодиагностикой, позволяющей устанавливать наличие в генах дефектов; генотерапией, направленной на излечение генетически

обусловленных патологий организма; возможностями применения методов генной инженерии для «улучшения» человека (евгеника).

5. Проблемы этического и правового регулирования биомедицинских исследований, проводимых с участием человека. Для защиты испытуемых разработан механизм этической экспертизы исследовательского проекта. Такую экспертизу в обязательном порядке проходит каждая заявка на биомедицинское исследование. Другой механизм, призванный защитить здоровье, права и достоинство испытуемых это — информированное согласие.

6. Еще одна проблема - это гуманное отношение к животным. Проводимые опыты на теплокровных животных в различных областях медико-биологических исследований нередко являются травмирующими, вызывающими их гибель. В связи с этим в дискуссиях об опытах на животных продолжается противостояние сторонников и противников экспериментов.

Обязательной является этическая оценка поведения медицинских и научных работников при проведении эвтаназии, клонирования, при осуществлении жизнеподдержания больного, при диагностировании и лечении психических заболеваний и др.

Все исследования, объектами которых являются люди, должны проводиться в соответствии с тремя основными этическими принципами, которыми являются уважение личности, благодеяние и справедливость.

Литература:

1. Мартыненко А. Биоэтика-выбор добра//Научно-популярный та станово-побутовий журнал Фармацевт-Практик.-2003.-№2.-стр.28-29 10'2003,9'2005.

2. Ткаченко Т. Этапы трудного пути // Научно-популярный та станово-побутовий журнал Фармацевт-Практик.-2003.-№10.-стр.28-31

3. Демецкая А. Орган нужен не мертвым// Научно-популярный та станово-побутовий журнал Фармацевт-Практик.-2005.-№9.-стр.76-78

4. Материалы первого национального конгресса по биоэтике

5. Голубев И. Смысл биоэтики - в соблюдении интересов пациента// Человек и закон.- 2001.-№3ю-стр.80-82

6. Артамонова О. Біоетика експериментування над живими істотами// Безпека життєдіяльності.- 2005.-№10.-стр.45-48

7. Практические рекомендации для комитетов по этике клинических исследователей, врачей и студентов // Под общей редакцией член-корр. РАМН, проф. Ю.Б. Белоусова, Москва, 2005 г.

8. Вводная часть Руководств CIOMS (Совета Международных организаций медицинских наук) по проведению биомедицинских исследований на человеке, 2002 г.

**КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СТВОРЕННЯ,
РОЗПОВСЮДЖЕННЯ І ЗБУТУ ШКІДЛИВИХ ПРОГРАМНИХ
ЗАСОБІВ**

Волков Олександр Олександрович

*заступник начальника відділу начальник слідчого відділення Куликівського
РВ УМВС України в Чернігівській області*

Злочинність в сфері комп'ютерних технологій на даний час набула широкого поширення. З впровадженням новітніх комп'ютерних технологій у всі сфери життя суспільства загострилась і проблема злочинності що пов'язана з цим явищем. Така злочинність, як свідчить світова тенденція, виходить на одне з перших місць серед діянь що посягають на конституційні основи, громадську безпеку, власність, права і законні інтереси особистості та завдає багатомільйонних збитків.

Складність технологій шкідливих програмних засобів, компактність зберігання значного об'єму інформації, висока мобільність і швидкість роботи систем, відсутність географічних кордонів, а іноді і видимого матеріального збитку приводить до того, що потерпілі визнають про скоєний злочин тільки в результаті прояву суспільно-негативних наслідків. В цій ситуації негативну роль відіграє відсутність відповідної підготовки до протистояння таким правопорушенням у співробітників правоохоронних органів, в першу чергу співробітників експертних підрозділів, які на підставі залишеної слідової картини, іншої інформації на технічних засобах та їх носіях шкідливими програмними засобами могли б відтворити картину такого злочину, та стати джерелом доказів в подальшому розслідуванні кримінальної справи, встановлення вини особи і притягнення її до кримінальної відповідальності.

В структурі ДДБЕЗ МВС України створено спеціальний підрозділ по боротьбі з правопорушеннями в сфері інформаційних технологій. Також в Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі створено відділ криміналістичних комп'ютерних досліджень по проведенню таких експертиз.

В зв'язку з цим постає проблема не тільки браку самих знань пов'язаних з дослідженням шкідливих програмних засобів, технологіями їх створення, використання, шляхами розповсюдження та збуту, а й кадрове забезпечення таких підрозділів. У відповідності з Законом України «Про основи національної безпеки України» наша держава

проводить комплексну програму по усуненню загроз національної безпеки в різних сферах в тому числі і в інформаційній сфері. Пріоритетним напрямком цієї діяльності являється комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм.[1]

Підготовку фахівців в цій сфері необхідно починати з реформування діяльності відомчих закладів освіти з підготовки та перепідготовки фахівців експертів, перегляду навчальних планів, уведення нових предметів, таких як правова інформатика та інформаційне право, а також нових спеціалізацій з інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності ОВС, захисту відомчої інформації і боротьби з комп'ютерною злочинністю.

Крім підготовки кадрів, на належному рівні повинно проводитись криміналістичне забезпечення методики проведення таких комп'ютерних експертиз. Орієнтиром для розробки певних проблем пов'язаних з проведенням комп'ютерних судових експертиз а саме те що стосується шкідливих програмних засобів є не тільки потреби правоохоронної практики, а й потреби науки, яка забезпечує розробку складних для практики розслідування питань, виявлення нових напрямків профілактики цих злочинів.

В сучасних умовах співробітники правоохоронних органів не можуть в достатній мірі відслідковувати всі технічні досягнення та відкриття, що стрімко розвиваються в інформатиці. Фаховий рівень, досвід та технічні напрацювання осіб, що займаються незаконним виготовленням та поширенням шкідливих програмних засобів, дають змогу самим проводити такі дослідження і тому, як свідчить практика, найсучасніші розробки шкідливих програмних засобів йдуть на крок попереду від найсучасніших програмних засобів безпеки в сфері високих технологій. Тому одне з основних завдань експертних підрозділів на нашу думку є відслідковування таких новітніх технологій, теоретичне обґрунтування, розробка нових методик проведення експертиз з використанням таких технологій і кінцевий результат – впровадження таких методик в практику, тобто практичне проведення комп'ютеро-технічних експертиз.

Більш детально розглядаючи це проблемне питання необхідно зупинитись на тому, що за своїми завданнями та специфікою об'єктів дослідження, а саме шкідливих програмних засобів, вони поділяються на: технічну експертизу комп'ютерів та їх комплектувальних, яка проводиться для вивчення конструктивних особливостей і стану комп'ютера як до так і після впливу таких програмних засобів, його периферійних пристроїв, магнітних носіїв, комп'ютерних мереж, а також причин виникнення збоїв у роботі; експертизу даних і програмного

забезпечення, яка здійснюється для вивчення інформації, що зберігається в комп'ютері та на магнітних носіях.

Такий вид злочинної діяльності із застосуванням шкідливих програмних засобів має свою специфіку: по перше, умови прояву такого злочину забезпечують відносно швидкий прояв суспільно-негативних наслідків. По-друге, вони дуже специфічні та потребують висококваліфікованих фахівців. По-третьє, здійснюється така діяльність при безумовному дотриманні правил конспірації.[2] Тому для розробки необхідних методик, об'єктивному висвітлені проведених досліджень від експертних підрозділів в цьому напрямку в першу чергу вимагається:

- реалізація прогностичних функцій, що передбачає визначення невідомих явищ, процесів, законів, дій та перебігу подій, які будуть конкретними завданнями реалізації цієї функції;
- визначенні знань, які можуть бути покладені в основу прогностичного висновку;
- конкретизація факторів, які впливають, чи детермінують появу, зміну обставин, явищ, подій;
- встановлення можливостей впливу науки, практики на передбачувані явища, процеси, обставини;
- перевірки достовірності знань, які використовуються для прогнозування;
- формування вірогідного передбачення, прогнозування;
- встановлення обставин, які можуть негативно вплинути на спрогнозовані процеси, явища, події.[3]

Вищезазначені вимоги не є лише суто специфічними для розробки методик експертних досліджень в сфері високих технологій а являються загальними вимогами для будь-яких інших новітніх методик та видів експертних досліджень.

Ідеальними, варіантом вирішення проблеми було б створення міжвідомчого науково-дослідного інституту криміналістики. Такої думки слушно прислухатись, так як в Україні немає багато профільної науково-дослідної установи, на базі якої б забезпечувалась наукова розробка криміналістичних проблем саме в області проведення експертиз пов'язаних з розслідуванням злочинів у сфері створення, розповсюдження і збуту шкідливих програмних засобів. Мережа науково-дослідних установ Міністерства юстиції спрямована на проблематику судової експертології та основну увагу приділяє проведенню експертних досліджень, МВС маючи відповідний цільовий підрозділ лише частково вирішує завдання криміналістичного забезпечення практики напрацюваннями вчених-криміналістів відповідних кафедр вищих навчальних закладів МВС України.

Розробка конкретного науково-практичного засобу, криміналістичного прийому, методу, технології передбачає певну стадійну роботу. Серед її елементів стосовно експертиз пов'язаних з розслідування злочинів у сфері створення, розповсюдження і збуту шкідливих програмних засобів необхідно назвати:

- а) конкретизацію того, що саме треба розробити;
- б) визначення того, які саме якості повинні мати засоби, що розробляються (створенні моделі розробки);
- в) вивчення доробки науковців різних галузей знань з метою визначення відповідності характеристик розроблених у цих галузях засобів вимогам запланованих для розробки для цілей криміналістики засобів;
- г) визначення кола фахівців, наукових центрів, шкіл, які можуть забезпечити розробку необхідних засобів;
- е) визначення матеріальних витрат, необхідних для забезпечення розробки тощо.

Криміналістичне забезпечення практики розслідування злочинів є іманентно суттєвою ознакою криміналістики та полягає у виявленні потреб слідчої практики й всебічному озброєнні працівників правоохоронних органів дієвими криміналістичними рекомендаціями, які забезпечують оптимізацію розслідування злочинів.[4] В цьому ракурсі нагально постає проблема кадрового забезпечення експертних підрозділів. Їх належна професійна підготовка, розробка методик проведення експертиз. Постійний пошук спеціалістами експертної служби МВС України нових форм і методів експертної діяльності саме в сфері розслідування злочинів що пов'язані з створенням, розповсюдженням і збутом шкідливих програмних засобів, застосування в практиці нових науково-технічних засобів, методик та передових технологій сприяє підвищенню рівня техніко-криміналістичного забезпечення попередження, розслідування та розкриття злочинів та більш ефективно і повно задовольняти потреби слідчих апаратів у проведенні таких експертиз.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року
2. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: Монографія / НАВСУ. Держ.науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України; Заг.ред..І.П.Красюка.-Київ. 2003.- 359 с.
3. Іщенко А.В., Красюк І.П., Матвієнко В.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. Монографія. Під

загальною редакцією генерал-майора міліції заслуженого юриста України професора В.Д.Суценка. – К., 2002

4.Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми. Випуск 1. Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр. Під загальною редакцією І.П.Красюка. - К., 2002.-36 с. (Сер. Експертна служба МВС України)

ПЕРСПЕКТИВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Трипольська Маргарита Ігорівна

*студентка 4 курсу факультету підготовки кадрів для органів юстиції
Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого*

Питання необхідності введення кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні є одним з найцікавіших й дискусійних. Слід сказати, що на теренах української правової думки дане питання здебільшого вважається вирішеним назавжди, причому не на користь запровадження даного інституту в національному кримінальному законодавстві. В Росії, де кримінальна відповідальність зазначених суб'єктів також не встановлена, на останніх науково – практичних конференціях звертається особлива увага на необхідності її введення. Прикладом є виступ С.Г. Келійної на всеросійській науково – практичній конференції «Десять років Кримінальному кодексу РФ: переваги та недоліки» (дана конференція була проведена Інститутом держави та права РАН 20 січня 2006 р.).

Необхідно звернути увагу на те, що, якщо проблема кримінальної відповідальності юридичних осіб й підіймається в роботах вчених, то дані дослідження торкаються більш глобальних питань, а саме - доведення доцільності введення даного інституту та навпаки. Питання, яким саме чином кримінальна відповідальність юридичних осіб зможе знайти втілення в кримінальному законодавстві України у випадку її визнання в Україні, залишається доктринально майже невирішеним. Це означає, що достатньо великий зріз зазначеної проблеми залишається недослідженим.

На сьогоднішній день на розгляді в Верховній Раді України знаходиться законопроект № 2114 «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень». В пояснювальній записці до даного законопроекту необхідність введення відповідальності юридичних осіб обгрунтовується зобов'язаннями України за міжнародними нормативно – правовими актами такими, як Конвенція ООН про боротьбу

з транснаціональною організованою злочинністю, Конвенція ООН про боротьбу з корупцією, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією. В законопроекті мова не йдеться про саме кримінальну відповідальність юридичних осіб, проте правопорушення, за вчинення яких юридична особа підлягає відповідальності (пропонування та давання хабара посадовій, службовій особі державного органу або органу місцевого самоврядування; підкуп особи, яка не є посадовою, службовою особою державного органу або органу місцевого самоврядування, але виконує надані законом владні повноваження (приватного аудитора, нотаріуса, експерта, оцінювача, адвоката, арбітражного керуючого, незалежного посередника чи члена трудового арбітражу при розгляді колективних трудових спорів); комерційний підкуп) та санкції, що мають застосовуватися до юридичних осіб у разі вчинення даних правопорушень (штрафи; заборона займатися певними видами діяльності; ліквідація юридичної особи) фактично мають кримінально – правовий характер. Супутнім законопроектом № 2113 «Про засади запобігання та протидії корупції» встановлюються також додаткові обмеження щодо юридичних осіб, які притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення, а саме: органи державної влади або органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права, юридичні особи, що фінансуються з державного або місцевого бюджету не можуть надавати юридичним особам-правопорушникам кошти та майно протягом п'яти років з моменту набрання рішенням суду законної сили; також таким юридичним особам забороняється протягом п'яти років провадити діяльність від імені держави чи будь-яку іншу діяльність з надання державних послуг на договірних засадах; інформація про юридичних осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні правопорушення має офіційно оприлюднюватися.

Цікавим є те, що в законопроекті «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» був використаний принцип ототожнення («ідентифікації» або «alter ego»), що притаманний як кримінальному праву країн англосаксонської правової системи (Великобританія, США), так і континентальній системі (Франція). Втілення цього принципу полягає в тому, що діяння вважається вчиненим юридичною особою в тому випадку, якщо воно вчинене винно керівником юридичної особи або іншою уповноваженою представляти її особою від імені та в інтересах юридичної особи. Відповідальність юридичної особи за проектом не виключає відповідальності особи фізичної та навпаки. При цьому, підставою відповідальності юридичної особи є наявність обвинувального вироку суду стосовно фізичної особи (вищезазначені особи: керівник або інша особа, що представляє інтереси юридичної особи).

Законопроектом передбачаються і підстави звільнення юридичної особи від відповідальності, якими є вимагання хабара та добровільне повідомлення про вчинене правопорушення до порушення кримінальної справи стосовно фізичної особи. Все це наводить на думку, що використання багатьох кримінально-правових інститутів в законопроекті, проте «обезособлення» їх, пов'язано з неготовністю називати речі своїми іменами.

На мою думку, зазначений законопроект, незалежно від того буде він прийнятий вищим законодавчим органом країни, чи ні, свідчить про те, що ідея відповідальності юридичних осіб за діяння, що фактично в нашій державі завжди визнавалися злочинними, впровадження квазікримінальної, а далі й кримінальної відповідальності юридичних осіб є реальною та перспективною тенденцією. Якість та рівень наукових розробок в цій сфері відстає від даних тенденцій. Тому, на мою думку, якщо в Україні все ж таки колись і буде введено кримінальну відповідальність юридичних осіб, то «наука» не буде готова мобільно надати законодавцю якісний проект законодавчого втілення такого нового для вітчизняного кримінального права інституту. Тому на дану проблему не слід закривати очі, а питання кримінальної відповідальності юридичних осіб вважати закритим.

Відповідальність юридичних осіб, на мою думку, не повинна обмежуватися корупційними правопорушеннями, як це має місце в вищерозглянутому законопроекті. За наявності тенденцій виконання міжнародних зобов'язань України, які полягають в необхідності введення кримінальної відповідальності юридичних осіб, визначення, за скоєння яких саме злочинів юридична особа може підлягати кримінальній відповідальності є актуальним.

Аналізуючи чинний Кримінальний кодекс України, можна зробити висновок що об'єктивно юридична особа може бути визнана суб'єктом не всіх злочинів, передбачених його Особливою частиною. Звісно ж, суб'єктом таких злочинів, як умисне вбивство в стані сильного душевного хвилювання, вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, зґвалтування, ухилення від сплати аліментів на утримання дітей, ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків, притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності може бути лише фізична особа. Суб'єктами переважної кількості злочинів, передбачених Особливою частиною Кримінального кодексу України цілком можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Визначення сфери злочинного стосовно юридичної особи у випадку визнання її суб'єктом злочину є одним з найважливіших питань на шляху побудови законодавчої конструкції кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Вважаю, що до кола злочинів, за вчинення яких, на мою думку, юридична особа підлягає кримінальній відповідальності слід віднести: злочини в сфері господарської діяльності; проти довкілля; «комп'ютерні» злочини (або за чинним Кримінальним кодексом злочини в сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку); злочини проти виборчих, трудових, особистих прав і свобод людини та громадянина (такі як: перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь в референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача; порушення порядку фінансування виборчої компанії кандидата, політичної партії (блоку); грубе порушення законодавства про працю та угоди про працю; перешкоджання участі в страйку; невплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших встановлених законом виплат); деякі хабарницькі злочини (наприклад, давання хабара), тощо.

**INTERACTION OF CIVIL SOCIETY'S INSTITUTES WITH
SUBJECTS OF STATE GOVERNING IN UKRAINE**

R. V. Marchuk

The National Law Academy of Ukraine Named After Yaroslav The Wise

Analysis of the problem of interaction of civil society („the third sector”) and subjects of state governing enables to define and explore the sources of democratic process of state authority's forming .

Civil society can be defined as ‘the aggregate of public institutes which are formed on a voluntary basis, which is operated on self-governing bases within the limits of Constitution and laws at mediation of which individuals freely will realize the absolute laws and freedoms’ [3, p.55]. They are trade unions, commercial organizations, organs of local self-government, non-governed mass medias, political parties. By a term „subjects of state administration” we can understand all the organs of executive power, organs of local self-government (within the limits of the delegated plenary powers) and administration of state enterprises [2, p.17].

The necessity of studying this interaction is determined by the requirements of time, by the dynamic development of complicated administrative system.

Institutions of the ‘third sector’ actively participate in the decision of state correct through influence on administrative-political activity. In particular, political parties are in a real position to affect forming of organs of executive power (coalition of deputy factions determines a candidature on position of prime Minister of Ukraine which President brings on setting to Supreme Soviet of Ukraine [1]. Therefore political parties and motions come forward a transitional link from the necessities of civil society to realization of state administration. State administration is to create optimal conditions for activity of ‘third sector’s’ institutions, to provide it’s activity.

That’s why the civil society’s institutes interaction with the subjects of state administration is a necessary condition for democratic development of our country.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Адміністративне право України: Підручник / за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

3. Загальна теорія держави і права / За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків: Право, 2002. – 432 с.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ.СТ. 185, 190, 191 КК УКРАЇНИ

Бреян Т.А.

Викладач-стажист кафедри конституційного, адміністративного і міжнародного права Юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Серед злочинів проти власності чинний Кримінальний кодекс України передбачає таємне викрадення чужого майна – крадіжку (ст. 185), скоєння якого карається штрафом до 850 грн., або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років. [1]

Водночас, проводячи політику декриміналізації діянь, характер і ступінь яких не викликає потреби у жорсткому реагуванні, законодавець у законодавстві про адміністративні правопорушення створив значну кількість норм, які передбачають водночас адміністративну відповідальність за діяння, передбачені Особливою частиною КК України. [9]

Так, Кодекс України про адміністративні правопорушення у главі 6 “Адміністративні правопорушення, що посягають на власність” передбачає такий проступок як дрібне (вартістю до 525 грн. [3]) викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати (ст. 51), вчинення якого тягне за собою накладання штрафу від 51 до 255 грн. або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. [2]

Неоднозначність трактування правозахисниками, працівниками судових та правоохоронних органів змісту вказаних норм призводить до протилежних наслідків при вирішенні аналогічних справ.

Якщо виходити із розуміння ч. 3 ст. 3 КК України (“злочинність, караність діяння, інші кримінально-правові наслідки визначаються лише Кримінальним кодексом”) та ч. 2 ст. 9 КУпАП (“адміністративна відповідальність за передбачені КУпАП проступки настає, якщо ці проступки за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальну відповідальність”), то переважаюча більшість діянь – розкрадань, які охоплюються одночасно КК України як конкретні склади

злочинів та КУпАП як проступки – повинні були б кваліфікуватись як відповідні злочини (крадіжка (ст. 185 КК України), шахрайство (ст. 190 КК України), привласнення чи розтрата майна (ст. 191 КК України)). Однак, якщо враховувати той же характер викрадень (на нашу думку, йдеться передовсім про рівень суспільної небезпеки та обсяг спричиненої шкоди у кожному конкретному випадку), а також зміст положення ч. 2 ст. 11 КК України (не є злочином діяння, що хоч формально містить його ознаки, однак через свою малозначність не становить суспільної небезпеки (не заподіяло істотної шкоди об'єкту посягання), то в більшості випадків аналізовані діяння, як показує правозастосовча практика, кваліфікуються як проступки, передбачені ст. 51 КУпАП. [6, 98] Цьому сприяє передовсім необґрунтовано широке охоплення диспозицією ст. 51 КУпАП способів викрадення чужого майна (шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати), що по суті містять у собі окремі склади злочинів, відсутність у ній таких важливих застережень як повторність вчинення, вчинення за попередньою змовою групою осіб, вчинення шляхом проникнення у житло, інше приміщення чи сховище, які в свою чергу є кваліфікуючими ознаками вище згадуваних злочинів, а також подвійність стандартів у застосуванні неоподаткованого мінімуму доходів громадян (для визначення розміру штрафу – сума, кратна 17 грн., для визначення кваліфікуючих ознак правопорушення – розмір нестабільної податкової соціальної пільги). [8, 9; 9, 5]

Зазначенні чинники призводять до виникнення та значного поширення таких негативних наслідків як:

- дестабілізація та неоднозначність правозастосовчої діяльності;
- зниження ефективності попередження злочинності у сфері посягань на власність, активності роботи правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю, втрати інтересу оперативних служб до розкриття (виявлення) аналізованих діянь;
- неможливості притягнення до відповідальності через малі строки накладення адмінстягнення та його каральної неефективності;
- подальшого поширення таких діянь, а відтак збільшення кількості потерпілих та випадків невідшкодування їм збитків. [7, 4]

Зважаючи на це доцільним вважаємо врахування наступних пропозицій:

1) нагально необхідно доопрацювати окремі положення чинних Кримінального кодексу та Кодексу України про адміністративні правопорушення у напрямку встановлення єдиних критеріїв мінімальної межі кримінальної та відповідно верхньої межі адміністративної відповідальності, а також чітких кваліфікуючих ознак окремих складів злочинів із матеріальним складом і передбачити неможливість притягнення до адміністративної відповідальності за їх наявності;

2) усунути двозначність у застосуванні неоподаткованого мінімуму доходів громадян при визначенні кваліфікуючих ознак та розміру покарань (штрафів);

3) вилучити правові норми, що кваліфікують склади правопорушень, із нормативних актів, які традиційно не відносяться до таких, якими встановлюється кримінальна чи адміністративна відповідальність та не допустити аналогічних випадків у подальшій законотворчій практиці.

Література:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.gov.ua

3. Закон України N 889-IV від 22 травня 2003 року “Про податок з доходів фізичних осіб” // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 28. – Ст. 1361. (На підставі п.п. 6.1 ст. 6, 22.5 ст. 22 Закону України N 889-IV від 22 травня 2003 року “Про податок з доходів фізичних осіб” – 50 % від 350 грн = 175 грн. – под. соц. пільга = неопод. мін. дох. гр-ян для кваліфікації адмін правопорушення чи злочину)

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с. С. 424-427, 438-445.

5. Тацій В., Сташис В. Новий Кримінальний кодекс України // Право України. – 2001. – № 7. – С. 3

6. Коташевський О. Окремі недоліки нового Кримінального кодексу України // Право України. – 2002. – № 11. – С. 97-99.

7. Лобач В. Правові та соціальні аспекти недавньої декриміналізації розкрадань // Юридичний Вісник України. – 2005. – 1-7 жовтня. – С. 1, 4.

8. Демський Е., Тітов М. Адміністративна відповідальність за дрібне викрадення чужого майна: проблеми кваліфікації // Юридичний Вісник України. – 2005. – 22-28 жовтня. – С. 9.

9. Ковальський В. Кримінальний кодекс “похитнувся”, що далі? // Юридичний Вісник України. – 2006. – 28 січня-3 лютого. – С. 1, 5.

10. Навроцький В. Кримінальний кодекс України 2001 року: підсумки та перспективи // Юридичний Вісник України. – 2006. – 29 квітня-5 травня. – С. 1, 6-7.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ

Бузунов Роман Анатолійович

ад'юнкт кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності органів внутрішніх справ Донецького юридичного інституту Луганського державного університету внутрішніх справ

Болонський процес – чинник певних освітніх змін в Україні, одним з основних положень якого є запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП). Запровадження КМСОНП в Україні розглядається як реальна можливість збільшити академічну і професійну мобільність його учасників, що в Україні регламентується підзаконними нормативними актами [1]. Проте, на нашу думку, такі важливі дії повинні регламентуватися не тільки нормами підзаконних актів, а в обов'язковому порядку нормами нормативно-правового акту з юридичною силою закону.

Однак, перш ніж запровадити норму, яка відбиватиме КМСОНП в законі, необхідно на теоретичному рівні дослідити сутність КМСОНП, і при необхідності удосконалити поняття КМСОНП, яке існує у підзаконному нормативно-правовому акті. Такий аналіз детерміновано наявністю в літературі та нормативних актах України великої чисельності різноманітних визначень, висловів, думок щодо сутності поняття КМСОНП. Окрім того, існують інші схожі за змістом поняття, які ускладнюють розуміння досліджуваного терміну.

Проведене дослідження щодо поняття кредитно-модульної системи організації навчального процесу, яке було проведене на основі праць окремих дослідників модульних систем навчання, кредитно-модульної системи таких як П.І.Сікорський, О.Лозинський, А.С.Нікуліна, Р.М.Шацька, В.М.Молчанов, В.Є.Харагірло, J.D.Russel, П.А.Юцявичене, А.В.Фурман, А.М.Алексюк, М.І.Шкіль, Г.П.Грищенко, М.А.Чошанов, А.П.Беляєва та інших, положення підзаконних нормативно-правових актів в сфері вищої освіти України, міжнародно-правових актів в сфері Болонського процесу, публікації преси тощо, дозволило сформулювати авторське визначення терміну кредитно-модульна система організації навчального процесу. Під нею слід розуміти сукупність заходів щодо нормативно-правового, науково-методичного та організаційного забезпечення певного типу (моделі) організації навчального процесу, що складається з двох взаємопов'язаних складових: кредитної системи навчання та гнучкої технології навчання, де в якості останньої може бути використана і модульна система (технологія) навчання внаслідок

реалізацію будь-якого її виду, наприклад модульно-рейтингової системи (технології) навчання, що є однією з провідних.

Далі, визначивши поняття кредитно-модульної системи організації навчального процесу, виникла необхідність виявити, як таке поняття відбивається у сучасному законодавстві. Взнявши за основу роботи таких вчених як В.Селіванов, Н.Діденко, С.С.Алексеев, О.Ф.Скакун, А.К.Мухтарова, Л.П.Юзьков, В.М.Горшенєв, В.К.Колпаков, І.П.Голосніченко, С.Т.Гончарук, Ю.А.Тихомиров, Л.В.Коваль, Ю.П.Битяк, В.В.Богущий, В.М.Гаращук, О.М.Вітченко, І.І.Веремеєнко, В.Ф.Опришко, В.О.Котюк, В.М.Корельський, В.Д.Перевалов, О.Менюк та вивчаючи елементи механізму адміністративно-правового регулювання кредитно-модульної системи організації навчального процесу, стало можливим зазначити, що до них слід віднести: норми міжнародного права, норми Конституції, норми законів України, норми відомчих підзаконних нормативно-правових актів, що містяться в нормативних актах Міністерства освіти і науки; локальних нормативно-правових актів, що призначені для реалізації вимог нормативних положень про кредитно-модульну систему організації навчального процесу, які містяться в нормативно-правових актах вищих за юридичною силою, адміністративно-правові відносини в сфері реалізації положень про кредитно-модульну систему організації навчального процесу, правосвідомість та правову культуру.

Проте, аналіз всіх ланок механізму адміністративно-правового регулювання кредитно-модульної системи організації навчального процесу показує, що термін „кредитно-модульна система організації навчального процесу” відсутній в нормативно-правовому акті України з юридичною силою закону, що на нашу думку є неприпустимим. Крім того, аналіз нормативно-правових актів в сфері вищої освіти дозволяє нам виділити Закон України „Про вищу освіту” як основний, і в той же час, можливість відзначити відсутність у ньому терміну „кредитно-модульна система організації навчального процесу”.

Саме через таке, механізм адміністративно-правового регулювання потребує негайного удосконалення шляхом запровадження відповідної норми до Закону України „Про вищу освіту”, яка буде відбивати поняття та сутність кредитно-модульної системи організації навчального процесу і вказувати на те, що організація навчального процесу в вищих навчальних закладах здійснюється відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Отже, нові тенденції у правовому забезпеченні сучасних педагогічних технологій потребують ретельного та постійного моніторингу. Саме через це стає можливим усунення певних недоліків та

недоречностей в адміністративно-правовому регулюванні таких технологій, зокрема КМСОНП.

Закріплення терміну кредитно-модульна система організації навчального процесу в нормативно-правовому акті з юридичною силою закону (ЗУ „Про вищу освіту”) на нашу думку є логічним кроком у бік удосконалення нормативно-правового забезпечення статусу кредитно-модульної системи організації навчального процесу в ВНЗ.

---

1. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 № 48 // ІнфоДиск „Збірник законодавства України” №11 від 2006 року; Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.12.2005 № 774/ Ресурси ІНТЕРНЕТ: www.mon.gov.ua; Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Наказ Міністерства освіти і науки України від 20 жовтня 2004 року № 812 / Ресурси ІНТЕРНЕТ: www.mon.gov.ua.

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ З ПРИВОДУ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ РОЗУМІННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ (ПРОСТУПКУ) У СУЧАСНОМУ АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ (НА ОСНОВІ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ДОСЛІДНИКІВ ДАНОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ)

Бураковський Василь Степанович

студент 2-го курсу Юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Сьогодні не виникає жодних сумнівів щодо значимості адміністративного права, адже саме від цієї галузі права, від її досконалості, впорядкованості, конкретизованості, в значній мірі залежить рівень демократії, соціальної і правової захищеності нашого суспільства.

Дуже негативним є те, що ще й досі не має чіткого розмежування адміністративних правовідносин від інших. Так, інститут адміністративної відповідальності межує з інститутом кримінальної відповідальності. Не рідко трапляються колізії, коли одне і те ж правопорушення посягає на відносини, захист яких здійснюється кількома галузями права, що дає підстави правоохоронним органам двояко їх трактувати.

Ще й досі частиною чинного адміністративного законодавства є застарілі джерела, так звані рудименти, що нездатні регулювати нові види суспільних відносин.

За час свого існування адміністративне законодавство не раз змінювалось, вдосконалювалась його система, структурна побудова. Поряд з цим залишались і сталі адміністративні норми, інститути. До таких відноситься й адміністративне правопорушення. В статі 9 КУпАП терміни “адміністративне правопорушення” і “проступок” ототожнюються, хоча абсолютна вірність такого трактування підлягає сумніву та критиці, оскільки як підтверджує світова юридична практика, раціональнішим є поділ на “підсудні” та “непідсудні” протиправні діяння.

Розмежування в адміністративному праві понять “проступок” та “правопорушення” за критерієм підсудності (непідсудності) протиправних діянь дозволить нам більш конкретно прояснити та чіткіше визначити настання адміністративної відповідальності за протиправні вчинки, дасть можливість притягати до неї не лише фізичних, але й юридичних осіб.

Із здобуттям незалежності Україною, наукове дослідження питань адміністративного правопорушення (проступку) зберігало в основному тенденції попереднього (радянського) періоду і здійснювалося фактично в межах, визначених ст. 9 КУпАП УРСР і коментарем до неї, розробленим Л. Ковалем.

Як показує законотворча практика, численні зміни до КУпАП практично не зачіпали змісту, сутнісних характеристик адміністративного правопорушення (проступку)

Так, як вказує ст. 9 КУпАП “Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, управління ... і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність...”. Як видається на перший погляд, жодних проблемних питань ця норма не містить. Поняття “адміністративне правопорушення” і “проступок” ототожнюються як терміни-синоніми. Як правило, в сучасній літературі їх аналіз спирається на суто лінгвістично-кримінологічне поняття без урахувань історичних коренів появи у праві і законодавстві терміна “проступок”, як наслідок такий підхід привів до розуміння проступку як специфічного різновиду правопорушення, за вчинення якого застосовуються заходи адміністративної відповідальності. Поряд з цим сьогодні існує твердження, що проступок є лише складовою частиною адміністративного правопорушення. Так, Т. Коломоець визначає адміністративне правопорушення як “будь-яке порушення норми адміністративного права”, тоді, як, “адміністративний проступок – протиправне вчинення діянь, за які законодавством передбачено накладання адміністративного стягнення. Аналогічну думку стверджує А.

Біла. За її словами “чинний КУпАП ототожнює ці два поняття, що неправильно, оскільки адміністративне правопорушення за своєю сутністю є набагато ширшим, ніж адміністративний проступок, оскільки включає усі протиправні діяння, які мають місце у сфері державного управління, а адміністративний проступок” вважає вона “є складовою його (адміністративного правопорушення), за що й настає адміністративна відповідальність”.

Сьогодні існують й інші, альтернативні, визначення цих двох понять. Так, О.Остапенко в своїх працях говорить про адміністративний делікт” як “ передбачене законодавством суспільно-шкідливе (небезпечне), протиправне, винне діяння чи бездіяльність, вчинене особою у конкретному місці за певних умов під час посягання на суспільні відносини, які охороняються законодавством України. У 1994 р. Л.Коваль видає перший за незалежності курс лекцій з адміністративного права, в якому у розділі: “Відповідальність за адміністративний проступок” він розглядає адміністративний проступок як юридико-фактичну сторону адміністративної відповідальності і визначає його ознаками “шкідливість, протиправність, караність”.

Не можна не погодитися із точкою зору Є.Додіна про суспільну небезпечність адміністративного проступку, який говорить, що вона є менша за масштабами суспільної небезпечності від злочину й пропонує відрізняти їх між собою за ступенем тяжкості та інтенсивності.

І. Коліушко, ще більш складніше класифікує адміністративні протиправні діяння залежно від державного органу, що розглядає справу про їх вчинення та його важкістю, виділяючи: “адміністративні проступки”, “підсудні проступки”, а також “правопорушення”

Таким чином, на мою думку, варта уваги законодавця класифікація адміністративного правопорушення на: адміністративний проступок – протиправне діяння із невеликою суспільною небезпекою і пов’язане лише зі сферою управління, за яке адміністративним законодавством передбачена відповідальності; делікт – це передбачена законодавством, протиправна дія чи бездіяльність у конкретному місці й за певних умов, яка спрямована на посягання на суспільні відносини; підсудні проступки – це протиправні діяння, із невеликою суспільною небезпекою, які до сфери управління не мають ніякого відношення.

Також необхідно з’ясувати сутність матеріальної ознаки адміністративного правопорушення, такої його зовнішньої ознаки, як караність, кваліфікуючої ознаки “повторність вчинення”; провести чіткіше розмежування адміністративного правопорушення від злочину та ін.

Література:

1. Коліушко І., Голосніченко І. До проблеми відмежування адміністративних проступків, що підпадають під юрисдикцію суду // Право України. – 2001. – № 3. – С. 39-41.

2. Колпаков В. Адміністративне правопорушення (проступок) поняття і співвідношення з іншими деліктами // Підприємництво Господарство Право. – 2003. – № 7. – С. 47-50.

3. Колпаков В. Адміністративний проступок: Радянська доктрина // Юридична Україна. – 2004. – № 7. – С. 17-26.

4. Колпаков В. Шкідливість і суспільна небезпека адміністративного делікту: розмежування за філософським виміром // Юридична Україна. – 2004. – № 10. – С. 19-27.

5. Колпаков В. Стан дослідження проступку в українському адміністративному праві // Право України. – 2005. – № 6. – С. 25-28.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

*Гладун Зіновій Степанович,
кандидат юридичних наук, доцент
Тернопільський національний економічний університет*

Механізм адміністративно-правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я населення включає в себе сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на діяльність об'єктів і суб'єктів охорони здоров'я з метою створення нормальних умов для функціонування системи надання медичної допомоги і охорони здоров'я та вирішення завдань зміцнення та охорони індивідуального і громадського здоров'я населення.

Здійснюючи вплив на формування суспільних відносин, держава забезпечує їх державне регулювання, яке в юридичній науці розуміють як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку [1, с. 165], а також на поведінку і свідомість учасників цих відносин шляхом нормативного закріплення їх прав та обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів тощо.

Державне регулювання в широкому розумінні включає в себе весь арсенал організаційно-правових засобів впливу на відповідні суспільні відносини, які за своїм характером можуть бути як адміністративно-правовими, так і цивільно- і кримінально-правовими, зокрема шляхом встановлення відповідних заходів юридичної відповідальності. Державне

регулювання у вузькому розумінні здійснюється за допомогою організаційно-розпорядчих засобів управлінського характеру, тобто шляхом встановлення певного режиму, дозволів, заборон, квот, лімітів та ін., тобто заходами адміністративно-правового регулювання. Державне і адміністративно-правове регулювання відповідних відносин – близькі і споріднені поняття, які співвідносяться між собою як загальне і окреме. Тому можна до певної міри вважати, що категорія «державне регулювання» у своєму вузькому значенні збігається з категорією «адміністративно-правове регулювання» і використовується як аналог першої.

Враховуючи, що основним інструментом державного регулювання є правові норми, в науковій літературі вживається й термін «правове регулювання» як аналог регулювання державного і адміністративно-правове регулювання, зокрема, є частиною загального правового регулювання суспільних відносин. Природа адміністративно-правового регулювання базується на природі державної влади і державно-владній природі норм адміністративного права, серед яких переважають імперативні правові норми.

У процесі здійснення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я можна виділити дві наступні, взаємопов'язані між собою, його частини. По-перше, це вся система органів державної влади і місцевого самоврядування, задіяних у процесі здійснення державного регулювання відносин у сфері охорони здоров'я, тобто інституційний механізм регулювання відносин у сфері охорони здоров'я. До його складу входять органи державної влади, місцевого самоврядування та інші суб'єкти права, задіяні у процесі реалізації політики охорони здоров'я, а також їх повноваження та відносини між собою та іншими суб'єктами.

По-друге, це система правових норм, правових ідей та принципів, які творять законодавство про охорону здоров'я і які регулюють зміст та процес здійснення державного регулювання охорони здоров'я, тобто правовий механізм регулювання охорони здоров'я населення.

У свою конструкцію механізм правового регулювання включає норми права, правовідносини, акти тлумачення норм права, правову свідомість і правову культуру та акти реалізації норм права. З допомогою норм права законодавець встановлює права та обов'язки певних суб'єктів і, власне, створює необхідні умови для розвитку правовідносин. [2, с. 24]

Ключовим поняттям у розумінні механізму адміністративно-правового регулювання є його зміст, який полягає у дії норм адміністративного права на поведінку учасників суспільних відносин, які здійснюються в інтересах всього суспільства або визначеного колективу з метою підкорити поведінку окремих суб'єктів встановленому у

суспільстві правопорядку. [3] Прикладом адміністративно-правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я можуть бути правові норми, закріплені у постановах Кабінету Міністрів України від 4 червня 2003 р. № 874 «Про затвердження обсягів квот на 2003 р., у межах яких здійснюється виробництво, виготовлення, зберігання, ввезення та вивезення наркотичних засобів і психотропних речовин» [4], від 27 серпня 2003 р. № 1351 «Про затвердження тарифів (прейскурантів) на роботи і послуги, що виконуються і надаються за плату установами та закладами державної санітарно-епідеміологічної служби» [5].

Стратегічна мета адміністративно-правового регулювання відносин у цій сфері визначена Указом Президента України від 6 грудня 2005 року, яким передбачено забезпечення всім громадянам їх конституційних прав на медичну допомогу, охорону здоров'я і медичне страхування, зміцнення індивідуального і громадського здоров'я населення, створення ефективно функціонуючої системи охорони здоров'я, поліпшення управління нею, формування ринку медичних послуг, створення єдиного медичного простору в країні.

Аналіз низки програмних документів та актів законодавства, що діють у сфері охорони здоров'я населення, дозволяє вважати, що завданнями адміністративно-правового регулювання відносин у цій сфері є:

- зміцнення здоров'я населення України, збереження генофонду Української нації;
- здійснення активної демографічної політики, спрямованої на стимулювання народжуваності і зниження смертності;
- забезпечення доступності медичної допомоги для населення;
- забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;
- запровадження ефективної системи багатоканального фінансування сфери охорони здоров'я, поетапне збільшення державних асигнувань у сферу охорони здоров'я;
- створення умов для формування та стимулювання здорового способу життя;
- інтенсивний розвиток медичної та фармацевтичної промисловості, в тому числі медичного приладобудування, виробництва лікарських засобів та виробів медичного призначення, здешевлення їх вартості та ін.

Об'єктами адміністративно-правового регулювання у сфері охорони здоров'я є певні відносини і явища, галузі і підгалузі медичної та інших видів діяльності у сфері охорони здоров'я, система, територіальні, галузеві, і функціональні підсистеми охорони здоров'я населення України, а також принципи її організації і функціонування. Різні за своїм змістом і

характером, вони можуть бути об'єднані тим, що виникають в єдиній для них усіх сфері – сфері охорони здоров'я.

Відносини ці різнорідні за своїм змістом, однак всі вони регулюються нормами адміністративного права. До вказаних норм відноситься значна кількість як норм законодавчих актів (зокрема, Законів України «Про забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення», «Про боротьбу з інфекційними захворюваннями», «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» та ін.), так і ще більша кількість норм підзаконних нормативно-правових актів, зокрема, наказів Міністерства охорони здоров'я України, якими затверджені численні інструкції, положення, списки, методичні рекомендації та інші акти, які визначають порядок проведення різноманітних медичних заходів, процедур і маніпуляцій, застосування тих чи інших методів профілактики, діагностики, лікування захворювань і реабілітації та ін.

Об'єкти адміністративно-правового регулювання можна розділити на матеріальні і нематеріальні. До матеріальних об'єктів адміністративно-правового регулювання відносяться заклади охорони здоров'я, їх медичний персонал, лікарські засоби, основні фонди (будівлі, транспорт, медичну апаратуру, засоби зв'язку та ін.), фінансові ресурси. Нематеріальними об'єктами є службові зв'язки між суб'єктами вказаних відносин, відносини між пацієнтами і працівниками охорони здоров'я, професійний рівень медичного персоналу та ін.

Головним і найважливішим об'єктом адміністративно-правового регулювання є здоров'я населення та його стан, на який можна впливати, поліпшуючи його. Важливим об'єктом регулювання є система охорони здоров'я, яка об'єднує численні заклади охорони здоров'я всіх форм власності (об'єкти управління) і підпорядкування та органи виконавчої влади й місцевого самоврядування (суб'єкти управління), які здійснюють управління ними. Нормами адміністративного права регулюються відносини, що виникають у сфері визнання, охорони і захисту прав людини і громадянина у сфері охорони здоров'я, відносини у сфері організації і діяльності державно-комунальної системи охорони здоров'я, а також окремих медичних закладів, відносини щодо ліцензування, акредитації і контролю за діяльністю по наданню медичної допомоги, по здійсненню приватної медичної практики, по виготовленню і застосуванню лікарських засобів, наркотичних речовин та прекурсорів, визначення окремих видів лікування, зокрема, обов'язкового і примусового, а також широкого кола інших відносин.

Норми адміністративного права займають домінуюче місце серед інших правових норм, які регулюють відносини у сфері охорони здоров'я населення. Саме тому механізм адміністративно-правового регулювання

цих відносин є важливою складовою формування і реалізації державної політики у цій сфері, а дослідження норм адміністративного права, які діють у цій сфері, і відповідних правовідносин, є перспективним напрямком правових досліджень щодо формування в Україні нової комплексної галузі права – медичного права.

Література:

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. Вид. 5-е, зі змінами — Тернопіль: Лілея, 2002. – 189 с.
2. Голосніченко І. П. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави // Право України. – 2005. — № 4. – С. 24.
3. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. — М.: Юрид. лит., 1966. – 178 с.
4. Офіційний вісник України. – 2003. – № 24. – Ст. 1131.
5. Офіційний вісник України. – 2003. – № 35. – Ст. 1893.

ЗАСТОСУВАННЯ КОДЕКСУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Мамчур Н.О.

студентка Юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

З прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС), який набрав чинності з 1 вересня 2005 року [1], завершився етап легального оформлення національної системи адміністративної юстиції. Враховуючи це, нагальною вбачається потреба доктринально оцінити якість змісту КАС, передусім з точки зору концептуальної спрямованості і дефініційної прийнятності запроваджуваного у нормативно-правовий обіг понятійного інструментарію.

Почати слід з нагадування про те, що адміністративне судочинство в Україні запроваджено в період, коли національна галузь адміністративного права перебуває на етапі свого радикального реформування. Проведення цього реформування на сьогодні є злободенною життєвою необхідністю, котра прямо пов'язана з євроінтеграційним вибором України [2].

До деяких положень, безперечно, з нашої точки зору, належить зафіксований серед принципів адміністративного судочинства принцип верховенства права. Згідно з ч.1 ст. 8 КАС «суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи, визначаються найвищими цінностями та

визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Загалом – це дуже вагомий здобуток сьогодні у праві. Разом з тим у самому Кодексі реальні можливості дійового застосування зазначеного принципу при здійсненні адміністративного судочинства виявляються занадто обмеженими, а фактично – вони проігноровані.

Не меншою проблемою, далі сприймається вимога щодо застосування принципу верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини (ч.2 ст.8 КАС), оскільки це передбачає вивчення суддями адміністративних судів, крім відповідного законодавства, ще й судових прецедентів Європейського суду з прав людини в офіційному автентичному перекладі українською мовою, чого у найближчий час забезпечити неможливо.

Отже, ключовим концептуальним недоліком аналізованого Кодексу необхідно, на нашу думку, визнати те, що принцип верховенства права ним формально задекларовано, а фактично його втілення унеможливується через відсутність реальних механізмів застосування.

Наступним положенням, що має засадниче значення для функціонування адміністративної юстиції, є наведене в КАС визначення справ адміністративної юрисдикції, для розгляду яких, власне кажучи, створені адміністративні суди. Зокрема, згідно з ст. 3 КАС справа адміністративної юрисдикції – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на підставі законодавства, в тому числі виконуючи делеговані повноваження. На жаль, наведене положення недвозначно свідчить про незавершеність концептуального опрацювання предметної сфери діяльності адміністративних судів. Досить звернути увагу на те, що явно впадає ввічі.

В даному разі застосовується не властивий для вітчизняної нормативно-правової системи та занадто широкий за змістом термін «публічно-правовий спір», що вимагало від розробників КАС його значно більшої конкретизації з метою недопущення можливого неоднозначного розуміння. Тим більше, що термін «публічно-правовий спір» використовується в КАС поряд зі словосполученням «спори з діалектично-правових відносин» (ч.2 ст.48 КАС), однак жодних ознак таких правовідносин та їх специфіки в Кодексі не наводиться [4].

Спираючись на поняття «справи адміністративної юрисдикції», неможливо однозначно відповісти на принципове запитання: чи можуть розглядатись за правилами КАС публічно-правові спори, в яких однією зі сторін виступає не «орган виконавчої влади» або його «посадова чи службова особа», а будь-який інший «орган державної влади» або,

відповідно, його «посадова чи службова особа»? Адже, на противагу згаданому визначенню, в ч. 1 ст. 2 і в п. 7 ст. 3 КАС до кола обов'язкових учасників публічно-правових спорів віднесено, замість «органу виконавчої влади», саме «орган державної влади» та його «посадова чи службова особа».

Подібна колізійність заводить у безвихідь, наприклад, пошук можливостей оскарження до адміністративного суду рішень, дій чи бездіяльності органів прокуратури, їхніх посадових чи службових осіб або ж рішення посадових чи службових осіб або ж рішення загальних судів про накладення адміністративних стягнень.

В аналізованому понятті («справи адміністративної юрисдикції») цілком недоречно зафіксована така ознака суб'єкта владних повноважень, як здійснення ним «владних управлінських функцій». Проблемність тут полягає насамперед у тому, що ані в Конституції України, ані в інших актах законодавства не сформовано легальних підстав для загальнозживаного тлумачення терміна «управлінські функції». Немає також і унормованого поняття «державне управління».

Більше того, важливо нагадати, що в сучасному законодавстві поряд з терміном «державне управління» широко вживається термін «державне регулювання», яким часто охоплюються функції, котрі в інших випадках віднесені до функцій державного управління. Проте в окремих законах функції державного управління відокремлені від функцій державного регулювання (наприклад, в законі України «Про телекомунікації») і цими функціями наділені відповідно різні органи, хоча всі вони належать до органів виконавчої влади.

Все це, природно унеможлиблює чітке встановлення кола суб'єктів владних повноважень, рішення, дії чи бездіяльність яких можуть оскаржуватись за правилами КАС. Зовсім не випадково, що рядом статей КАС його дія поширюється на справи, предмет яких жодним чином не пов'язаний з виконанням відповідними суб'єктами власне «управлінських функцій». Це, наприклад, спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму (п.5 ч.1 ст.17) [5].

І нарешті, ще одне свідчення концептуальних прорахунків у визначенні «справи адміністративної юрисдикції». Саме спроба виокремити серед публічно-правових спорів ті, що підпадають під дію норм адміністративного права, через ознаку «управлінських функцій» суб'єкта владних повноважень означає, що КАС створено під тягарем старої доктрини галузі адміністративного права, що була сформована і панувала в колишній радянській науці.

Звертаючись до інших суттєвих вад аналізованого Кодексу, наведу лише декілька з них. Так, у відповідних статтях КАС, присвячених особливостям адміністративного судочинства в адміністративних судах

першої інстанції, які б регулювали порядок визнання рішення суб'єкта владних повноважень неправомірним, протиправним, незаконним, недійсним чи нечинним, якщо це вимагається зацікавленою особою. При цьому звертає увагу на себе різниця між вказаними характеристиками акта, який може бути скасовано або змінено, оскільки маємо вказівку як на «протиправність рішення» (ч.2 ст.71), так і на «невизначеність рішення» (ч.3 ст.105) і «незаконність правового акта» (ч.8 ст.171).

Потрібно значно чіткіше визначитись у цьому питанні. Адже залишаються неврегульовані деякі важливі аспекти оскарження адміністративних актів. Зокрема, не з'ясовано, чи можна оскаржити адміністративний акт, якщо відповідним адміністративним органом не дотримано процедури його прийняття або з'ясовано обставини, які значно впливають на реалізацію громадянами своїх прав та свобод.

Насамкінець треба зауважити про доволі часті випадки недбалого використання у КАС загальноживаної правової термінології. Ось лише деякі випадки. У п.5 ст.3 КАС сформовано, що «адміністративний процес» - це правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства. В той же час гл.5 КАС має назву «Учасники адміністративного процесу» і серед цих учасників суди не згадуються. Хоча саме суд є одним з ключових учасників відносин, що складаються в процесі здійснення адміністративного судочинства [6].

Підсумовуючи наведений аналіз, слід зробити висновок, що існує, на нашу думку, очевидна необхідність невідкладного доопрацювання концептуальних положень чинного КАС з метою вироблення висновків і пропозицій щодо внесення до його змісту найближчим часом системних уточнень, які б ґрунтувалися на засадах оновленої вітчизняної адміністративно-правової доктрини.

Література:

1. Реакція на звернення громадян має бути бездоганною // Урядовий кур'єр. – 2005. – №74. - 21 квітня.
2. Авер'янов В.Б. українське адміністративне право на етапі реформування: питання нової доктрини // Українське право. – 2005. – №1. – С.185-200.
3. Адміністративне право України. Академічний курс. Підручник у двох томах. Том 1. загальна частина. / ред. Колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К., 2004. – С.393-395; Том 2. Особлива частина. – К., 2005. – С.505-514.
4. Бакланов О.В. Щодо змін в адміністративному законодавстві // Право України. – 2003. - №9. – С.100-104.
5. Бородін І. Про сутність адміністративної юстиції // Право України. – 2000. - №2. – С.15-17.

6. Стефанюк В. Запровадження адміністративної юстиції в Україні // Право України. – 1999. – №7. – С. 5-6.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Музика М.С.

студентка Юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Санітарно-епідемічне благополуччя територій і населених пунктів забезпечується системою державних стимулів і регуляторів, спрямованих на суворе додержання санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм, комплексом спеціальних санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних заходів та організацією державного санітарного нагляду.

В Україні встановлені єдині санітарно-гігієнічні вимоги до планування і забудови населених пунктів; будівництва і експлуатації промислових та інших об'єктів; очистки та знешкодження промислових і комунально-побутових викидів, відходів і сміття; утримання та використання жилих, виробничих і службових приміщень та територій, на яких вони розташовані; організації харчування та водопостачання населення; виробництва, застосування, зберігання, транспортування та захоронення радіоактивних, отруйних і сильнодіючих речовин; утримання і забою свійських та диких тварин, а також до іншої діяльності, що може загрожувати санітарно-епідемічному благополуччю територій і населених пунктів.[4]

Законом України від 24 лютого 1994 р. «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» регулюються суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, визначаються відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян у цій сфері, встановлюється порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби та здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні. [1, 46-57]

Відповідно до Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні такий нагляд здійснюють установи і заклади державної санітарно-епідеміологічної служби системи МОЗ України: Головне санітарно-епідеміологічне управління МОЗ України; управління з медичних проблем аварії на Чорнобильській АЕС МОЗ України; центральна санітарно-епідеміологічна станція МОЗ України;

Кримська республіканська санітарно-епідеміологічна станція; обласні, міські, районні, районні у містах санітарно-епідеміологічні станції, дезінфекційні станції; центральні санітарно-епідеміологічні станції на залізничному, повітряному, водному транспорті, санітарно-епідеміологічні станції на залізницях, а також станції басейнів і портів; відповідні установи, заклади, з'єднання, частини і підрозділи державної санітарно-епідеміологічної служби Міноборони, МВС, Держкомкордону, Служби безпеки України. [1]

Державну санітарно-епідеміологічну службу України очолює головний державний санітарний лікар України — перший заступник Міністра охорони здоров'я України.

Здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду є найважливішим напрямком діяльності державної санітарно-епідеміологічної служби. Його мета — контроль за додержанням юридичними та фізичними особами санітарного законодавства, попередження, виявлення та усунення шкідливого впливу небезпечних чинників на здоров'я людей та застосування у необхідних випадках заходів правового характеру щодо порушників.

Для виконання покладених на них завдань органи санітарно-епідеміологічного нагляду мають право застосовувати адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративного стягнення.

До числа адміністративно-попереджувальних заходів, зокрема, належать: відвідування об'єктів для проведення перевірок додержання санітарного законодавства; витребування від юридичних осіб і громадян даних, що характеризують санітарний та епідемічний стан об'єктів, здоров'я людей; введення карантину; проведення обов'язкових профілактичних щеплень; обов'язковий медичний огляд стану здоров'я відповідних груп працівників, громадян тощо.

Заходи адміністративного припинення застосовуються у випадках, коли в примусовому порядку необхідно припинити протиправні дії та запобігти їх шкідливим наслідкам. Прикладами таких заходів можуть слугувати: вимога до порушника санітарного законодавства припинити протиправну поведінку; обмеження, тимчасова заборона чи припинення будівництва, реконструкції та розширення об'єктів; обмеження, зупинення чи заборона викидів (скидання) забруднюючих речовин; вилучення із реалізації продуктів харчування, хімічних і радіоактивних речовин, біологічних матеріалів; опечатування приміщень, джерел енергії, агрегатів, механізмів та іншого обладнання. [2]

Адміністративні стягнення накладаються за вчинення правопорушень у розглядуваній сфері, передбачених КУпАП. У КУпАП встановлено адміністративну відповідальність за: порушення санітарно-

гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 42); виробництво, заготівлю, реалізацію сільськогосподарської продукції, що містить хімічні препарати понад гранично допустимих рівнів концентрації (ст. 42-1); заготівлю, переробку або збут радіоактивних забруднень продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 42-2); виробництво, зберігання, транспортування або реалізацію продуктів харчування чи продовольчої сировини, забруднених мікроорганізмами і іншими біологічними агентами понад гранично допустимих рівнів (ст. 42-3); незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44); ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, заражених венеричною хворобою (ст. 45); порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові або її компонентів і препаратів (ст. 45-1); умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46) та ін.[3]

Справи про ці правопорушення розглядаються адміністративними комісіями, районними (міськими) судами (суддями), органами внутрішніх справ (міліції), органами, установами і закладами державної санітарно-епідеміологічної служби. Стягненнями, що накладаються, є штраф, конфіскація або вилучення предметів правопорушення, адміністративний арешт.

Отже, метою державного санітарно-епідеміологічного нагляду є забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя в країні. Його здійснення покладено на Державну санітарно-епідеміологічну службу та її органи на місцях, якими є санітарно-епідеміологічні станції різних рівнів (району, міста, області, на водному транспорті, центральні) та санітарні пункти в аеропортах, морських та річкових портах та інших місцях переходу Державного кордону. Головні державні санітарні лікарі (району, міста, області, басейна і порту на водному транспорті, Автономної Республіки Крим, України) наділені правом притягати винних у скоєні санітарних правопорушень осіб до адміністративної відповідальності у вигляді накладення на них попередження чи штрафу.

Література:

1. Законодавство України. Науково-практичні коментарі (додаток до Юридичного журналу). - 2003. — № 2. - С. 46-57.
2. Гладун З. С. Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації): Монографія – Тернопіль, „Економічна думка”, 2005 – 460 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 (зі зм. від 10.02.2006) // www.rada.gov.ua.

4. Панорама охорони здоров'я населення України / А.В.Підаєв, О.Ф.Возіанов, В.Ф.Москаленко, В.М. Пономаренко та ін. - К.: Здоров'я, 2003. – С.129 - 130.

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Пукліч Т.Й.

Юридичний факультет, Тернопільський національний економічний університет

Стрімка динаміка глибоких перемін в структурі державно-правового механізму, що в цілому закономірно для подібного перехідного періоду, вимагає постійного оновлення чинного українського законодавства, зумовлює його нестабільність. Особливо це стосується адміністративного права. Важливу роль в стабілізації правового регулювання суспільних відносин, забезпеченні необхідного правового режиму в державі відіграє інститут адміністративного примусу, важливою складовою ланкою якого є адміністративне стягнення. Останні ж, як відомо, застосовуються в межах інституту адміністративної відповідальності. Ця відповідальність настає за скоєння особою адміністративного правопорушення. Правові основи застосування адміністративної відповідальності містяться в Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Щороку мільйони українських громадян притягуються до адміністративної відповідальності і, здається, жодних ускладнень у застосуванні цього акту не повинно б бути. Так, згідно офіційних статистичних даних у 2003 р. до вказаного виду відповідальності всього притягнуто 7097,3 тис. осіб, а в 2004 – 7013,7 тис. осіб Органами внутрішніх справ в Тернопільській обл., у 2004 р. за вчинення адміністративних правопорушень затримано 113 813 осіб, з них прийнято рішення щодо 110 559 осіб, а в 2005 р. затримано – 107 812 осіб, прийнято рішення щодо 100 495 осіб. Однак Кодекс і досі містить багато норм, що потребують тлумачення, перевірки на відповідність Конституції, удосконалення, а інколи й цілковитої заміни.

У даній статті автор ставить перед собою завдання проаналізувати окремі види адміністративних стягнень, виявити недоліки, суперечності норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, що стосуються накладення того чи іншого стягнення та шляхи покращення врегулювання проблемних ситуацій, що виникають у практичній правозастосовчій діяльності.

Адміністративна відповідальність реалізується шляхом застосування до винних осіб адміністративних стягнень. Адміністративне стягнення – це матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний

правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка повинна відповісти за свій протиправний вчинок і понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного впливу.

При визначенні стягнення за порушення норм адміністративного права законодавець одним із перших видів стягнень визначив попередження. Воно, по своїй суті, є найм'якшим покаранням і застосовується за вчинення незначних адміністративних порушень, а також щодо осіб, які вперше вчинили проступок, за наявності пом'якшуючих відповідальність обставин, має виховний ефект і не зачіпає ні майнових, ні інших прав порушника, виноситься тільки у письмовій формі.

На наш погляд, сьогодні така санкція, як попередження, морально застаріла, оскільки вона не забезпечує зрушення правосвідомості окремо взятого громадянина. Ми пропонуємо внести зміни в діючий КУпАП для того, щоб замість санкції моральної, тобто „ніякої” на погляд пересічного українського громадянина, ввести, хоч незначну, але істотну для доходів санкцію матеріального характеру.

Слід звернути увагу, що найпоширенішим стягненням в адміністративній практиці є штраф. Саме він передбачається практично за будь-яке адміністративне правопорушення (встановлюється в розмірі від 0,1 до 300 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а також величиною до десятикратної вартості викраденого, втраченого, пошкодженого майна або розміру незаконного прибутку, отриманого в результаті адміністративного правопорушення). Це винятково грошове стягнення, в результаті якого у порушника вилучається певна сума, яка переходить у власність держави. Саме таким чином справляється вплив на майнові інтереси правопорушника. Варто звернути увагу на законодавчу неврегульованість встановлення розмірів штрафу. З цього приводу слід сказати, що за деякі адміністративні проступки штрафні санкції перевищують покарання у вигляді штрафу за злочини. Прикладом може служити стаття 166⁷ КУпАП, яка передбачає накладення штрафу від 300 до 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян за створення перешкод будь-якою особою для доступу тимчасового адміністратора або ліквідатора до банку, його активів, книг, записів і документів. І, навпаки, санкції обох частин ст. 166⁴ КУпАП не передбачають нижньої межі накладення штрафу, а оскільки у ст. 27 КУпАП вона теж не встановлена, то за відповідні правопорушення може призначатися штраф навіть від однієї копійки. Іншим прикладом може бути стаття 166³ КУпАП. Вона забороняє створення нових підприємств чи інших організаційних форм підприємства в будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво певних

видів товарів з метою обмеження конкуренції ... що тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'ятнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Для осіб, які здійснюють вказану в диспозиції даної статті діяльність, стягнення зазначеної суми не завдає значної матеріальної шкоди, і тому порушники після сплати штрафу, як правило, продовжують займатися цією діяльністю. На думку науковців, доцільніше було б доповнити санкцію даної статті положенням про те, що на порушника не лише накладається штраф, але й обмежується його право займатися діяльністю, яка передбачена в ч.1 ст. 166³ КУпАП. При цьому правопорушник позбавлявся б можливості знову порушувати закон. Цілком недієвим покаранням є також застосування штрафу до безробітних громадян. У подібних випадках видається доцільним додати до значної кількості статей Кодексу адміністративне стягнення на кшталт виконання примусових громадських робіт. У зв'язку з цим багато науковців вважають, що дані питання слід якнайшвидше законодавчо врегулювати, враховуючи рівень економічного розвитку суспільства і матеріального добробуту громадян України.

Невиправдано низьким розміром штрафу характеризуються санкції за такі адміністративні правопорушення як дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КУпАП), порушення правил торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами (ст. 156 КУпАП), порушення правил торгівлі на ринках (ст. 159 КУпАП) і можна перелічити багато інших статей.

Ще одним видом адміністративного стягнення є виправні роботи. Воно застосовується на термін від 15 днів до двох місяців із відбуванням за місцем постійної роботи винного і з відрахуванням до 20 відсотків його заробітку в дохід держави. Дана санкція може застосовуватися тільки до правопорушників, що мають постійну роботу та конкретне на даний час місце проживання. Виходячи з механізму його застосування є неможливим притягнення непрацевдатних осіб (пенсіонерів за віком, інвалідів, неповнолітніх, до вагітних) хоча норма ст. 31 КУпАП про це не вказує (на відміну від ст. 32 КУпАП). Потрібно сказати, що виправні роботи на даний час не є ефективними засобами боротьби з адміністративними правопорушеннями. Причиною цього є ситуація в Україні: велика кількість безробітних, а також людей, що працюють в приватному секторі. Як наслідок, дане стягнення застосовується дуже рідко, є лише формальністю. Так, наприклад, ст. 173² КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису у вигляді штрафу або виправних робіт. Однак, як показала практика більшість чоловіків, які вчиняють сімейне насильство, не працюють і зловживають спиртними напоями, тому стягнути з них штраф чи застосувати виправні роботи просто неможливо. З приводу неможливості застосування виправних робіт у зв'язку з

вищезазначеними причинами, вчені висловлюють думку про те, щоб дане стягнення доцільніше було б замінити штрафом і виключити дану норму з КУпАП.

А що стосується адміністративного арешту як одного із видів стягнення, то він встановлюється за адміністративні правопорушення, що за ступенем громадської небезпеки наближаються до злочинів. Призначається адміністративний арешт тільки судом на термін до 15 діб. Він є найбільш суворим з усіх видів адміністративних стягнень. Тому законодавець прямо зазначає, що адміністративний арешт застосовується лише у виняткових випадках і лише за окремі види адміністративних правопорушень, що за своїм шкідливим характером наближаються до злочинів.

Всім відомо, що громадяни-правопорушники, які перебувають в місцях позбавлення волі, утримуються за рахунок держави. Державним бюджетом передбачено витрати на утримання персоніфікованої системи 70 % від того, що вони потребують. Тобто виходячи із реалій сьогодення, утримання осіб, які перебувають під адміністративним арештом, знову ж таки лягає на плечі держави. У зв'язку із економічною ситуацією в країні доцільніше у даному випадку застосовувати штраф, що тим самим забезпечить, по-перше, неминучість покарання, а, по-друге, поповнення джерел надходження в державний бюджет.

Отже, роль адміністративної відповідальності у боротьбі з правопорушеннями постійно зростає, більш суворими стають санкції за проступки, а також встановлюється відповідальність за дії, які раніше взагалі не належали до числа правопорушень (неповага до суду, корупція, недобросовісна конкуренція та інші). Адміністративні стягнення є каральними, „штрафними” санкціями, вони, як правило, наполягають в позбавленні або обмеженні певних прав і благ. Цим досягається мета покарання порушника. Але важливим є те, щоб накладені адміністративні стягнення були справедливими та дієвими, відповідали характеру проступку і особи правопорушника. При цьому, слід пам'ятати, що покарання не є самоціллю, вони – необхідний засіб виховання і попередження правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – К.: Парламентське видавництво, 1997.
2. Миронюк Р. Діяльність органів внутрішніх справ з виконання постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу: порядок та особливості // Право України. – 2001. – № 11. – С. 60.

3. Адміністративна відповідальність в Україні: Навч. посібник / За заг. ред. А. Т. Комзюка. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2001. – 112 с.

4. Статистичний щорічник України за 2004 рік. – К.: В-во «Консультант», 2004. – 631 с.; Відділ інформаційних технологій УМВС України в Тернопільській обл. Офіційні статистичні дані за 2004-2005 рр., 2005-перше півріччя 2006 р.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Стус Катерина

Студентка 2-го курсу Юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Кризові явища в економічній та соціальній сферах суспільного розвитку свідчать насамперед про неефективність здійснюваних останнім часом відповідно до нових політико-ідеологічних і соціально-економічних орієнтирів спроб трансформувати систему державного управління в Україні. Адже об'єктивно неминучий процес руйнування адміністративно-командної системи в нашій країні на певному етапі відбувався поспішно, без створення такої моделі управління, яка б відповідала вимогам часу.

Подолати існуючі недоліки сьогодні неможливо без науково-стратегічного осмислення проблеми державного управління. Таке усвідомлення є передумовою проведення радикальної адміністративної реформи, що базується на положеннях Конституції України.

За Конституцією державна влада реалізується за принципом її поділу на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Втілення в життя даного принципу обумовлює необхідність забезпечення умов ефективного функціонування виконавчої влади, визначення її політико-правових засад, функціонального та структурного впорядкування системи державного управління.

В адміністративно-правовій науці найпоширенішим є поняття державного управління як самостійного виду державної діяльності, що має організуючий, виконавчо-розпорядчий, підзаконний характер, особливої групи державних органів чи посадових осіб щодо практичної реалізації функцій і завдань держави в процесі повсякденного і безпосереднього керівництва економічним, соціально-культурним і адміністративно-політичним будівництвом.

Особливості державного управління полягають у функціях, на виконання яких його спрямовано. Ці функції складають зміст державного

управління як самостійної форми діяльності, що має певну мету, однак запланований результат може бути досягнутий лише в разі правильного встановлення завдань управління.

Державне управління як вид соціального управління обов'язково містить три елементи: прийняття рішення, його виконання та контроль за реалізацією. Державне управління - це частина державної діяльності, що має своїм основним призначенням здійснення виконавчої влади. Державний характер такого управління полягає в тому, що в його процесі реалізуються завдання, функції та інтереси держави. Для його здійснення створюють спеціальні органи, які діють в рамках законів і в межах своїх повноважень.

Як самостійній формі державної діяльності державному управлінню притаманні характерні риси, що впливають з його природи здійснення виконавчих і розпорядчих повноважень:

1. Загальнодержавний характер, оскільки воно охоплює найважливіші сторони життя держави і суспільства;
2. Спрямованість на виконання Конституції та законів України;
3. Юридично-владний, розпорядчий характер;
4. Організаційний зміст, за допомогою якого досягають регулювання і координації спільної праці людей;

Активність і цілеспрямованість, має безпосередніми об'єктами свого впливу галузі економічного, соціального і адміністративно-політичного будівництва;

5. Безперервне та постійне здійснення.

Змістом державного управління є комплекс функцій, які називаються функціями управління. Через їх реалізацію суб'єкти виконавчої влади здійснюють управлінські процеси, досягають поставленої мети. Функція управління пов'язує в одне ціле запланований результат, практичну діяльність з виконання намічених завдань і одержаний результат.

Запланований результат може бути досягнутий лише у разі, коли правильно, з урахуванням реальних можливостей визначено управлінські завдання. Функції державного управління є відносно самостійними елементами виконавчої державної діяльності. За мету функції управління мають виконання завдань держави та суспільства шляхом діяльності в різних процесуальних формах.

Державне управління здійснюють відповідно до принципів, закладених Конституцією України. Так, в Основному Законі нашої держави зазначено такі принципи державного управління: відповідальності органів виконавчої влади за доручену справу перед людиною і державою; верховенства права; законності; участі громадян та їх об'єднань в управлінні; гласності; рівноправності громадян в управлінні.

Серед основних принципів державного управління слід назвати:

1. Принцип відповідальності органів виконавчої влади чи посадових осіб за доручену справу перед людиною і державою впливає із змісту статей 3, 17, 19 Конституції України. Згідно зі ст. 3 держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Органи виконавчої влади є відповідальними перед Президентом України, підконтрольні і підзвітні Верховній Раді в межах, передбачених ст. 85, 87 Конституції України.

2. Принцип верховенства права в Україні закріплений у ст. 8 Конституції.

Відповідно до цього положення Конституція має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії.

3. Принцип законності безпосередньо пов'язаний з принципом верховенства права, а також базується на положеннях Конституції, згідно з якими Україна є суверенною, демократичною, соціальною, правовою, незалежною державою. Законність повинна бути реальною. Реальність законності гарантовано насамперед обов'язком державних органів і їх посадових осіб додержуватися її, відповідальністю перед народом України, а також судовим контролем, прокурорським наглядом, контролем з боку спеціальних органів виконавчої влади (комісій, інспекцій) і правом громадян на звернення в державні і громадські органи, в тому числі суд.

4. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування. Вони мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Обмеження на участь у державному управлінні встановлюються виключно законами (засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, недієздатні).

5. Принцип гласності в державному управлінні пов'язано насамперед з вільним доступом громадян до інформації про діяльність органів виконавчої влади всіх рівнів, окрім відомостей, які є державною таємницею чи іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантовано право вільного доступу до інформації про довілля, якість харчових продуктів та предметів побуту, а також право на її поширення. Таку інформацію ніким не може бути засекречено.

Розглядаючи співвідношення виконавчої влади та державного управління, слід виходити з того, що категорія виконавча влада є

політико-правовою, а категорія державне управління – є організаційно-правовою, єдине, що їх об'єднає, це виконавча спрямованість.

Державне управління за своїм призначенням становить собою вид державної діяльності, в межах якої реалізується державна влада. Це повністю відповідає системі поділу влади, оскільки кожна гілка єдиної державної влади реалізує повноваження через діяльність відповідних суб'єктів.

Виконавча влада набуває реального характеру в діяльності відповідних ланок державних органів та їх апарату, що дістали назву органів виконавчої влади, але продовжують здійснювати управлінську діяльність і за суттю є органами державного управління. Отже, сутність проблеми співвідношення виконавчої влади і державного управління характеризується низкою чинників, які свідчать про те, що в деяких випадках вони мають як спільні риси, так і відрізняються за деякими важливими ознаками. Так, виконавчу владу та державне управління здійснюють виконавчі органи, однак до органів управління належить також адміністрація державного підприємства чи установи, яка не є виконавчим органом.

Отже, виконавча влада представлена в механізмі поділу влади органами виконавчої влади. Державне управління здійснюється в межах цієї системи та іншими державними органами, не названими в Конституції України виконавчими, й виявляється у діяльності різних ланок державного апарату, які за своєю сутністю є органами державного управління. Основне його призначення – виконавча і розпорядча діяльність у межах, передбачених адміністративним правом, нормами, що складають адміністративне законодавство.

Література:

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво “Юридична думка”, 2004. – С. 49-67.
2. Гладун З.С. Адміністративне право України: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – С. 195-209.
3. Курінний Є. Державне управління: оновлений погляд на визначення категорії // Підприємництво Господарство Право. – 2003. – № 12. – С. 82-85.
4. Авер'янов В. Ще раз про зміст і співвідношення понять “державне управління” і “виконавча влада”: полемічні нотатки // Право України. – 2004. – № 5. – С. 113-116.
5. Селіванов В. Ціннісно-правовий вимір вітчизняного державного управління // Право України. – 2004. – № 4. – С. 30-36.

ВИБОРЧЕ ПРАВО І ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Федоров М.П.

доцент кафедри конституційного, адміністративного і міжнародного права Юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Серед усіх форм безпосередньої демократії найбільшого розвитку набув інститут виборів як найбільш часто вживана, пріоритетна форма прямого народовладдя. Практично з моменту набуття Україною незалежності не припиняється процес пошуку оптимальної виборчої системи. Розробляються, впроваджуються і вдосконалюються все нові форми та методи проведення виборів, формується законодавчий масив виборчого права. Так, за роки незалежності України було прийнято і діяло п'ять законів про вибори народних депутатів (27.10.1989 р., 18.11.1993 р., 24.09.1997 р., 18.10.2001 р. і 25.03.2004 р. у редакції від 7.07.2005 р.). За цей час 27 законів вносили до них поправки і доповнення. Щодо виборів Президента України, то тут було прийнято було лише два виборчих закони (5.07.1991 р. і 5.03.1999 р.). Закон про вибори Президента України від 5 березня 1999 року в редакції Закону України від 18 березня 2004 року діє й нині. За цей час 9 законів вносили до них зміни та поправки. Чотири закони регулювали місцеві вибори (27.10.1989 р., 24.02.1994 р., 14.01.1998 р., 6.04.2004 р.), десять разів вносилися до них суттєві поправки та доповнення. Практично перед кожними виборами приймається новий виборчий закон. [11, 198-232]

Досконалої виборчої системи не існує як такої. Проте кожна виборча система може бути певною мірою удосконалена, пристосована до конкретних суспільно-політичних умов. Україна поки що не знайшла оптимального рішення щодо організації та проведення виборів.

Питання, пов'язані з поняттям виборчого права, виборчого законодавства і в цілому з проблемами виборів, дістали висвітлення у науковій і суспільно-політичній літературі в галузі держави і права, а головним чином – у науці конституційного права. Теорія виборів, виборчого процесу та виборчих систем представлена багатьма роботами теоретиків права, серед яких найбільш значні праці В.Гуменюка, О.Деркача, В.Долежана, С.Васильюка, М.Рябця, Т.Кіс, В.Колпакова, А.Литвина, В. Погорілка, М.Рибчука, С.Рябова, М.Савченка, М.Ставнічук, В. Федоренка, В.Шаповала, В.Яворського та ін.

Розвиток і реформування виборчої системи в Україні пройшли кілька основних етапів. Одним із головних практичних результатів

виборчих кампаній 90-х років стало виникнення і правове оформлення партій, громадсько-політичних рухів та їх виборчих об'єднань, закріпилися принципи загальних, рівних, вільних, демократичних виборів. Зросла роль на виборах громадських спостерігачів та засобів масової інформації.

У зв'язку з прийняттям у червні 1996 року Конституції України настав якісно новий етап реформування виборчої системи. Конституція визначила політичний і правовий статус громадянина України як суб'єкта виборчого процесу.

Вибори до Верховної Ради України, що відбулись у березні 1998 року, проводилися за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою. Це був крок уперед на шляху формування багатопартійної системи у нашій країні.

Наступний етап реформування виборчого законодавства розпочався з прийняття 5 березня 1999 року Закону України "Про вибори Президента України". Так, Закон прямо закріплює добровільність участі громадян у виборах (ч. 3, ст. 1), відмовляється від інституту призупинення активного виборчого права (для осіб, що перебувають у місцях позбавлення волі) і обмежує право голосу тільки для осіб, визнаних судом недієздатними (ч. 2, ст. 2).

У 2004 році прийнято пакет нових виборчих законів, зокрема Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про вибори Президента України” від 18 березня 2004 року, Закон України „Про вибори народних депутатів України” від 25 березня 2004 р. та Закон України „Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” від 6 квітня 2004 р. [2; 3; 4]

Принципово новим стало запровадження пропорційної виборчої системи на виборах народних депутатів, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних та міських рад. У законодавстві України врахований досвід виборів у Чеській Республіці, Естонії, Латвії, Польщі, Словаччині, Словенії, Болгарії, Молдові, Румунії, де також використовується пропорційна система виборів. [10, 11-13]

Депутати тепер обираються за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій, виборчих блоків політичних партій у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі.

На цьому процес реформування виборчого права в Україні не завершився. Сьогодні основною метою реформи українського виборчого права є не тільки забезпечення і гарантованість демократичного і легітимного процесу вільного, рівноправного волевиявлення громадян при формуванні органів державної влади і органів місцевого самоврядування, а й сприяння побудові єдиної, внутрішньо погодженої і збалансованої

виборчої системи, яка гарантувала б їх стабільність та ефективність функціонування.

Разом з тим, досвід парламентських виборів 2006 року показав ряд суттєвих недоліків прийнятої виборчої системи та механізму проведення виборів у цілому. Для вирішення виявлених проблем на часі є розв'язання наступних завдань.

Це, по-перше, уніфікація виборчих процедур, кодифікація всього виборчого законодавства України шляхом прийняття Кодексу України про вибори і референдуми.

По-друге, безперечним пріоритетом розвитку виборчого законодавства України є створення цілісної системи гарантування конституційних виборчих прав громадян України відповідно до системи міжнародних стандартів виборчого права. [11, 200-206]

Виконання зазначених пріоритетних завдань повинно дати можливість одночасно реалізувати надзвичайно важливі суспільні завдання – забезпечити законність проведення виборів, їх легітимність, підвищити рівень довіри громадян України до результатів виборів, запобігти застосуванню «брудних» технологій у виборчому процесі. Порушення виборчого законодавства і процесу не лише спотворює істинну волю громадян, а й підриває їх довіру до органів державної влади.

Як показали президентські вибори 2004 року, та й парламентські вибори 2006 року, не досить створити демократичне виборче законодавство, необхідно створити всі організаційно-правові умови для його беззастережного виконання усіма учасниками виборчого процесу з метою недопущення порушень прав і свобод громадян на вільне волевиявлення.

Практика застосування чинного виборчого законодавства України виявила поряд з позитивним ряд недоліків виборчого законодавства, які свідчать про його недосконалість. На нашу думку, Закон України «Про вибори народних депутатів України» а в майбутньому і Виборчий кодекс України, обов'язково повинен містити обмежувальний строк щодо прийняття нового виборчого закону, внесення змін і доповнень до чинного законодавства про вибори. У чинному Законі вказано, що зміни до нього можуть бути внесені не пізніше як за 240 днів до парламентських виборів 2006 року. Тобто це обмеження мало тимчасовий, одноразовий характер. Але й це не допомогло: чотири рази вносилися зміни до цього Закону ще до парламентських виборів, і останній раз – за 12 днів до виборів. [3]

Розвиток та вдосконалення виборчого законодавства України пов'язані насамперед з посиленням ролі політичних партій у виборчому процесі та у здійсненні державної політики, перетворення їх на партії парламентського типу. В Україні зареєстровано і діє понад 120 політичних

партій і в більшості випадків їх програми мало чим відрізняються одна від одної, а це свідчить про низький рівень політичної структуризації суспільства в цілому, розпорошеність політичних сил. З метою обмеження доступу непопулярних та маловідомих політичних партій до формування державних органів та участі в їх складі, передбачений тривідсотковий бар'єр, який має подолати партія на виборах. Про ефективність цього положення можна судити по тому, що на парламентських виборах 2006 року тільки п'ять політичних партій і виборчих блоків із чотирьох десятків, які брали участь у виборчих перегонах, подолали цей бар'єр. [9,10-13]

У процесі подальшої політичної структуризації українського суспільства більшість політичних партій, які не мають широкої підтримки електорату, розпадуться, зійдуть з політичної сцени. Залишаться кілька найбільших партій правого, лівого та центристського спрямування, які й будуть конкурувати між собою за владу. На нашу думку, на даному етапі найоптимальнішою була б наявність 3-4 політичних партій, які б мали різні виборчі програми і забезпечувалися підтримкою різних верств населення.

Зміни у виборчому законодавстві слід спрямувати на вдосконалення правового регулювання процедури виборів, зокрема, нагромадження та якісне покращення процесуальних та технічних норм, які безпосередньо регламентують усі аспекти виборів Президента України, депутатів усіх рівнів.

Правотворча діяльність ЦВК засвідчує безліч прогалин у правовому регулюванні процесу виборів в Україні. Проте її підзаконний характер не узгоджується з положеннями ст. 8 п. 20 ч. 1 ст. 92, ст. 103 Конституції України і ст. 8 Закону України «Про вибори Президента України», за якими виборчі відносини регулюються винятково законами. [1; 4]

Досконалий за правовою технікою закон покликаний забезпечити адекватні волевиявленню результати виборів. Це можливо за максимальної деталізації норм закону, а отже, всебічної регламентації відносин, що виникають під час виборів.

При цьому пріоритетними напрямками вдосконалення законодавства про вибори народних депутатів України, на нашу думку, є: по-перше, вирішення проблем формально-правової організації (структуризації, систематизації, створення правових гарантій) і реалізації Закону України «Про вибори народних депутатів України»; по-друге, вдосконалення правового регулювання процедур виборчого процесу; по-третє, вдосконалення правового регулювання механізму судового захисту виборчих прав громадян України та оскарження порушень виборчого законодавства України [11, 220-224].

Подальшого вдосконалення потребує також механізм правового регулювання запровадження адміністративної відповідальності за порушення виборчого законодавства України. Практика проведення виборів народних депутатів України актуалізувала також правові проблеми визнання виборів недійсними. На нашу думку, сьогодні слід у Законі України «Про вибори народних депутатів України» чітко визначити перелік порушень по кожній стадії виборчого процесу, які є підставами для визнання виборів недійсними.

Сьогодні практика настійливо диктує також необхідність зміни порядку одночасного проведення виборів народних депутатів України та місцевих виборів. Має бути вирішене питання розведення у часі цих видів виборів. На нашу думку, парламентські та місцеві вибори мають бути розведені у часі періодом як мінімум півроку.

Наведені положення свідчать про складність і неоднозначність процесу становлення виборчого права і виборчого процесу в Україні. І першим завданням на шляху реформування виборчого права України, на нашу думку, є його кодифікація.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 6 квітня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 14. – Ст. 965.
3. Про вибори народних депутатів України. Закон України від 25 березня 2004 року у редакції Закону України від 7 липня 2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 34. – Ст. 1964.
4. Про вибори Президента України. Закон України від 5 березня 1999 р. у редакції Закону України від 18 березня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 14. – Ст. 959.
5. Про внесення змін до Конституції України. Закон України від 8 грудня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 49. – Ст. 3201.
6. Про Центральну виборчу комісію. Закон України від 30 червня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 27. – Ст. 1763.
7. Загуменник В., Гурій О. Порівняльний аналіз законодавства про вибори депутатів до органів місцевого самоврядування // Право України. – 2005. – № 10. – С. 7-9.
8. Лихова С. Етапи розвитку законодавства про охорону виборчих прав громадян // Право України. – 2003. – № 1. – С. 120-122.

9. Лук'янов Д., Пономарьова Г. Правова і політична оцінка загороджувального бар'єра як інституту виборчого права // Право України. – 2005. – № 12. – С. 10-13.

10. Любченко П. Переваги і недоліки пропорційної виборчої системи при формуванні місцевих рад // Право України. – 2005. – № 8. – С. 11-13.

11. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп. ред. В.Ф. Погорілко. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 652 с.

12. Федоренко В.Л. Система виборчого права України: проблеми теорії і практики / Держава і право. Збірн. наук. праць. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. – Вип. 19. – С. 176-180.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ

Цимбалістий Т. О.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного і міжнародного права

Юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Ровесником України як незалежної держави є інститут конституційної юстиції, сутність якого зводиться до здійснення спеціалізованого конституційного контролю органом конституційної юрисдикції. Закономірно, що чинний варіант правового регулювання статусу Конституційного Суду України розроблено з урахуванням досвіду роботи конституційних судів інших демократичних держав. У такий спосіб конституційне правосуддя України сприйняло основні риси європейської моделі конституційного судового контролю. В країнах цієї системи функцію конституційного контролю здійснюють спеціалізовані органи конституційної юстиції, відокремленні від судів загальної юрисдикції.

Поняття «конституційна юстиція» («конституційне правосуддя») охоплює два види правовідносин, які пов'язані з характеристикою Конституційного Суду: 1) як державного інституту судової влади; 2) як органу, що здійснює свою діяльність у формі конституційного судочинства¹.

---

¹ Скомороха В. Вплив конституційної юстиції на розвиток українського конституціоналізму // Право України. – 2000. - №12. – с.3.

Характеристику місця Конституційного Суду України у механізмі Української держави варто розпочати з визначення конституційних засад його діяльності. Конституція України (ст. 147) визначає Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, завданням якого є гарантування верховенства Конституції як Основного Закону на всій території України. Згідно зі статтею 124 Конституції України, судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Таким чином, говорячи про місце Конституційного Суду України у механізмі держави необхідно відзначити, що він посідає особливе місце у системі поділу влади, що закріплена в Конституції України. Сьогодні загальноприйнятою є характеристика Конституційного Суду України як судового органу (органу судової влади). Разом з тим є всі підстави говорити про особливу політико-правову природу діяльності КСУ як органу державної влади. Це впливає з наступного.

1. Конституційний Суд здійснює конституційний контроль як самостійний вид державної діяльності. Згідно з законодавством України, він є єдиним органом конституційної юрисдикції. Цим зумовлено місце Конституційного Суду в системі правової охорони Конституції України взагалі і конституційного контролю зокрема. Як відомо, КСУ є не єдиним органом в цій системі, адже відповідні повноваження мають Президент України, Верховна Рада, Кабінет Міністрів. Проте лише Конституційний Суд відповідні питання вирішує в порядку судової процедури.

2. Лише Конституційний Суд має право вирішувати спори, що мають конституційне значення.

3. Конституційний Суд відіграє головну роль у забезпеченні верховенства і прямої дії Конституції України на всій території держави і стосовно до всіх суб'єктів права.

4. Рішення Конституційного Суду мають загальнообов'язкову юридичну силу, остаточні, не підлягають оскарженню і можуть бути змінені лише в результаті зміни Конституції України.

5. Відмінними є способи формування і склад Конституційного Суду і судів загальної юрисдикції.

6. Відмінною рисою, що відрізняє КСУ від інших органів судової влади є те, що предметом його діяльності є здійснення конституційного контролю у формі особливого виду судового провадження.

Крім того, на суттєві особливості конституційно-правового статусу органу конституційної юрисдикції порівняно з судами загальної юрисдикції вказує Конституція України, яка закріплює правовий статус та повноваження Конституційного Суду України у спеціальному розділі XII «Конституційний Суд України» окремо від розділу УІІ «Правосуддя».

Важко не погодитись із думкою М.Тесленко, яка вважає, що «основна відмінність Конституційного Суду України від судів загальної юрисдикції пов'язана зі специфічним характером рішень, які приймаються в ході здійснення конституційного контролю. Головним результатом останнього є рішення про відповідність або невідповідність конкретної правової норми положенням Конституції України, тобто акта, що займає найвище місце в ієрархії джерел права, а не застосування конкретної правової норми до конкретних обставин судової справи»².

Будучи органом судової влади, Конституційний Суд України за своїм статусом належить до системи вищих органів державної влади, знаходиться на рівні таких інститутів державної влади, як Парламент, Президент, Уряд. За певними ознаками Конституційний Суд України стоїть вище цих органів, адже відповідно до Конституції України він може визнати їхні акти неконституційними, що має наслідком втрату ними чинності.

Особлива роль належить Конституційному Суду в системі стримувань і противаг. Вирішуючи суперечки між органами державної влади КСУ виступає як орган примирення і компромісу, як гарант політичного миру і стабільності у суспільстві і державі, як охоронець конституційного ладу держави.

Конституційний Суд України здійснює конституційний контроль як самостійний вид державної влади, він відіграє головну роль в забезпеченні верховенства і прямої дії Конституції України. Відповідно до статті 2 Закону України «Про Конституційний Суд України» його завданням є гарантування верховенства Конституції України як Основного закону держави на всій території України.

Окремі автори відносять Конституційний Суд України до контрольних - наглядових органів. Вони вважають, що Конституційний Суд України внаслідок місця, яке він займає в системі державної влади і маючи відповідні повноваження, встановлені Конституцією України і законом, здійснює контроль за всіма гілками влади. Тобто конституційне правосуддя стоїть над трьома гілками влади³.

Однією з функцій Конституційного Суду є захисту прав та свобод людини і громадянина. Серед відповідних процедур, які використовують органи конституційної юрисдикції в багатьох зарубіжних країнах, чи не найпопулярнішим є розгляд конституційних скарг. Сутність інституту конституційної скарги сьогодні зводиться до права громадян звертатися до органів судового конституційного контролю з проханням про перевірку

---

² Тесленко М. Про місце Конституційного Суду України в системі вищих органів державної влади // Право України. – 1999. - №12. – с. 35.

³ Медведчук В. Роль Конституційного Суду України в побудові основ правової держави в Україні // Вісник Конституційного Суду України – 2002. - №2. – с. 51.

конституційності владних актів, якими порушується, на їх думку, їхні права і свободи. На жаль, в законодавстві України цей інститут не знайшов свого відображення, що, мабуть, пояснюється прагненням законодавця запобігти перевантаженню Конституційного Суду України такими справами. Разом з цим це обмежує можливості громадян щодо захисту своїх прав національними правовими засобами, зокрема і в Конституційному Суді.

Цікавим є досвід правового регулювання конституційної скарги у Польщі, де вона може бути внесена до Конституційного Трибуналу після вичерпання всіх інстанційних можливостей оскарження. Це дозволяє запобігти непомірному завантаженню Конституційного Трибуналу. Закон “Про Конституційний Трибунал” формулює і інші обмеження надходження скарг з метою створення Трибуналу можливостей для нормальної і ефективної роботи. Серед них: обмеження термінів подання скарги – три місяці з дня прийняття остаточного рішення відповідним органом; наявність встановленої форми скарги; наявність процедури попереднього розгляду скарги. Крім цього, обмеженням по суті є вимоги, що стосуються суб’єктів і предмету оскарження.

Польський варіант захисту прав і свобод людини і громадянина органом конституційної юстиції заслуговує на увагу і в Україні. Особливо це стосується регулювання інституту конституційної скарги. У зв’язку з цим було б доцільно скористатися цим досвідом і надати громадянам право звертатися до Конституційного Суду України, але після використання всіх інших правових засобів⁴.

Таким чином, Конституційний Суд України займає досить важливе місце в механізмі здійснення державної влади. Є всі підстави стверджувати, що вже сам факт існування такого органу конституційного контролю в Україні значною мірою дисциплінує органи державної влади, змушує їх діяти відповідно до законодавства України, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина.

СИСТЕМА ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИМОНОПОЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Яворський Андрій Васильович
студент 2-го курсу Юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету

---

⁴ Детальніше: Цимбалістий Т. О. Конституційна скарга як гарантія захисту прав людини // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2006 року). - Івано-Франківськ, 2006. – с. 132-135.

У наш час, на зорі третього тисячоліття, розвиток інфраструктури, міжнародних торгівельних зв'язків та інформаційних мереж неухильно тягне за собою створення і розвиток величезних міжнаціональних компаній. Розмір обороту найбільших з них залишає позаду навіть ВВП деяких країн.

У зв'язку із бурхливим процесом виникнення і розвитку монополій і використанням ними монопольної влади виникло антимонопольне законодавство. У ХІХ ст. для врегулювання монопольних випадків використовувались окремі норми господарського права або окремі пункти у статтях про господарську відповідальність. Наприкінці ХІХ ст., а саме у 1890 р. у США був прийнятий перший антимонопольний закон – Закон Шермана. З цього часу і почався розвиток антимонопольного законодавства у багатьох країнах світу.

Зараз антимонопольне законодавство є актуальним, оскільки чи не щодня порушуються справи про його недотримання, а деякі з них набувають неабиякого розмаху. Для прикладу, справа про порушення антимонопольного законодавства найбільшим у світі виробником комп'ютерів ІВМ тягнулася 13 років, і за цей час було списано 60 млн. сторінок паперу.

Також антимонопольне законодавство тісно пов'язане із законодавством взагалі і з адміністративним правом зокрема. При створенні, зміні або доповненні антимонопольного законодавства приймаються до уваги як норми різних галузей права (наприклад конституційного, господарського, адміністративного), так і міжнародні договори і угоди, що укладені державою.

Антимонопольне законодавство тісно пов'язане з державним регулюванням економіки, оскільки уповноважені державні органи мають можливість безпосередньо впливати на процес утворення монополій, обмежувати монопольну владу та її прояви, забороняти діяльність монополій тощо про це і буде йти мова в моєму дослідженні.

З конкуренції, що існує в умовах розвинутих товарно-грошових відносин, виростає класична монополія. На відміну від неї “соціалістичний” монополізм народився в умовах досить специфічних форм економічно-організаційного розвитку нашої держави в складі СРСР. Він є наслідком свідомої економічної політики соціалістичної держави (як носія політичної влади і власника основних засобів виробництва) щодо планового ведення народного господарства на основі застосування переважно адміністративно-командних методів управління економікою, що призвело, зрештою, до перетворення її в єдиний народногосподарський комплекс.

Монополізм в нашій державі є також породженням політики концентрації та спеціалізації виробництва. Саме тому визначивши у Законі України від 3 серпня 1990 р. “Про економічну самостійність України” мету і основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави, механізм господарювання, регулювання економіки і соціальної сфери, організацію фінансово-бюджетної, кредитної та грошової системи України, Верховна Рада в постанові про реалізацію цього закону включила до переліку законодавчих актів, які забезпечили б дію Закону “Про економічну самостійність України” антимонопольне законодавство.

На сьогодні зроблено вагомі кроки на шляху формування антимонопольного законодавства. Так 18 лютого 1992 р., було прийнято Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності”, який визначав правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства. 26 листопада 1993 р. Верховна Рада України прийняла Закон “Про Антимонопольний комітет України”. Порядок розгляду Антимонопольним комітетом України і його територіальними відділеннями справ про порушення антимонопольного законодавства визначається в даний час Тимчасовими правилами розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України, затвердженими розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 р. (zareєстрованими в Міністерстві юстиції України 6 травня 1994 року).

11 січня 2001р. був прийнятий Закон України “Про захист економічної конкуренції” (скасовано дію вище згаданого Закону про обмеження монополізму), який сьогодні і є основою антимонопольного законодавства.

Саме цим Законом визначається поняття монопольного становища, під яким розуміється домінуюче становище підприємця, яке дає йому можливість самостійно або разом з іншими підприємцями обмежувати конкуренцію на ринку певного товару. Монопольним визнається становище підприємця, частка якого на ринку певного товару, перевищує 35 відсотків. Разом з тим, рішенням Антимонопольного комітету може визначатися монопольним становище підприємця, частка якого на ринку певного товару є меншою ніж 35 відсотків.

Саме по собі монопольне становище того або іншого підприємця не є порушенням антимонопольного законодавства. Порушенням Закон України “Про захист економічної конкуренції” визнає зловживання монопольним становищем на ринку. Відповідно до ст. 13 зазначеного

закону зловживанням монопольним становищем вважаються: встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку; застосування різних цін чи інших умов до різнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин; обмовлення укладання угод прийняття суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання.

Зловживання монопольним становищем на ринку складає одну групу порушень антимонопольного законодавства. Другу групу порушень складають неправомірні угоди між підприємцями. Такими угодами між підприємцями ст. 6 Закону України "Про захист економічної конкуренції" визначає угоди (погоджені дії), спрямовані на:

встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів; обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів; усунення з ринку або обмеження доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;

Монопольна діяльність — це не лише дії чи бездіяльність підприємців, що займають монопольне становище на ринку, а й дії (бездіяльність) органів влади і управління, спрямовані на недопущення, істотне обмеження чи усунення конкуренції. Антимонопольне законодавство під органами влади (управління) розуміє органи державного управління, місцеві органи влади і управління, органи управління громадських організацій, а також асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні та інші об'єднання при виконанні ними функцій управління в межах повноважень, переданих підприємствами, організаціями, делегованих органами державного управління.

З боку зазначених органів порушення антимонопольного законодавства виявляється в дискримінації підприємців. Дискримінація підприємців органами влади і управління становить третю групу порушень антимонопольного законодавства, яка включає в себе:

1. заборону створення нових підприємств чи інших організаційних форм підприємництва в будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції;
2. примушення підприємців до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певному колу споживачів;

3. прийняття рішень про централізований розподіл товарів, що призводить до монопольного становища на ринку;
4. встановлення заборони на реалізацію товарів із одного регіону республіки в інший;
5. надання окремим підприємствам податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших підприємців, що призводить до монополізації ринку певного товару:
  - обмеження прав підприємців щодо набуття та реалізації товарів;
  - встановлення заборон чи обмежень відносно окремих підприємців або груп підприємців.

Дискримінацією підприємців визначається також укладення між органами влади угод, створення структур державного управління або наділення існуючих міністерств, державних комітетів, інших структур виконавчої влади повноваженнями для провадження вищезазначених дій.

Законодавчими актами України можуть бути встановлені винятки із цих положень з метою забезпечення національної безпеки, оборони суспільних інтересів.

Антимонопольне законодавство посідає значне місце в економіці та господарському праві як один із способів державного регулювання економіки, а саме обмеження утворення монополій, використання ними монопольної влади, а також недопущення незаконних дій у конкурентній боротьбі.

Література:

1. Закон України “Про Антимонопольний комітет України” // Відомості Верховної Ради України 1993, №50, ст.472
2. Закон України “Про захист економічної конкуренції”
3. Закон України “Про економічну самостійність України”
- 4 <http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/index>

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

<i>Боднар Ірина Василівна</i> СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ.....	3
<i>Лакійчук Марина Сергіївна</i> ОКРЕМІ ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ.....	4
<i>Линдюк Віталій Степанович</i> ПРИЧИНИ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ В УКРАЇНІ.....	7
<i>Русенко Ірина Ярославівна</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ДІТЕЙ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	10
<i>Чернов Антон Олександрович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ.....	11

Конституційне право

<i>Задерей Тетяна Володимирівна</i> КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ.....	15
--	----

Міжнародне право

Міжнародне публічне право

<i>Пистряк Дарья Викторовна</i> НАУКА БЕЗ СОВЕСТИ ОПУСТОШАЕТ ДУШУ: ПРОБЛЕМЫ БИОЭТИКИ.....	18
---	----

Кримінальне право. Кримінальний процес. Криміналістика. Кримінологія

<i>Волков Олександр Олександрович</i> КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СТВОРЕННЯ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯ І ЗБУТУ ШКІДЛИВИХ	
---	--

ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ.....21

Трипольська Маргарита Ігорівна ПЕРСПЕКТИВИ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....25

Адміністративне право. Митне та податкове право

R. V. Marchuk INTERACTION OF CIVIL SOCIETY'S INSTITUTES WITH
SUBJECTS OF STATE GOVERNING IN UKRAINE.....29

Бреян Т.А. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ
ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ.СТ. 185, 190, 191 КК
УКРАЇНИ.....30

Бузунов Роман Анатолійович ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗА
КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ.....33

Бураковський Василь Степанович ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ З ПРИВОДУ
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ РОЗУМІННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ (ПРОСТУПКУ) У СУЧАСНОМУ
АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ (НА ОСНОВІ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ДОСЛІДНИКІВ ДАНОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
ІНСТИТУТУ).....35

Гладун Зіновій Степанович АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
НАСЕЛЕННЯ.....38

Мамчур Н.О. ЗАСТОСУВАННЯ КОДЕКСУ АДМІНІСТРАТИВНОГО
СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....42

Музика М.С. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ
ДЕРЖАВНОГО САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ В
УКРАЇНІ.....46

Пукліч Т.Й. ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....49

Стус Катерина АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....53

<i>Федоров М.П.</i> ВИБОРЧЕ ПРАВО І ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	57
<i>Цимбалістий Т. О.</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ.....	62
<i>Яворський Андрій Васильович</i> СИСТЕМА ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИМОНОПОЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	65

Підписано до друку 28.11.2006
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 100 прим.

Віддруковано ТОВ "Гал-друк",
м.Тернопіль, вул.Гайова 8
Зам. № 16-22/11/06